

Ключови думи:

Едноличен търговец,
търговско предприятие,
съпругеска имуществена
общност; законов режим
на общност, вещни права,
придобити от съпруга-ЕТ
през време на брака за упр-
ражняване на търговската
му дейност и включени в
неговото предприятие

Keywords:

Sole Proprietor, Commercial
Enterprise, Matrimonial
Community Property,
Statutory Regime of
Community of Property

**Prof. Ekaterina Mateeva,
Dr. Habil.**

Member of the Law Depart-
ment of New Bulgarian
University,

e-mail: mateeva_e@mail.bg

Professor of Civil Law and
Family Law

Areas of specialization: Civil
law, commercial law and EU
substantive law

Author of monographs and
articles in professional
periodicals in Bulgaria and
abroad

Since 2012 Member of the
Legal Council to the Head
of State (President of the
Republic) of Bulgaria.

Ekaterina Mateeva

A Case-Law Analysis of The Commercial Enterprise of The Sole Proprietor and Its Co-Relation to The Matrimonial Community Property

The present research puts the focus upon the development of case law regarding one of the fundamental aspects of matrimonial property relations of the sole proprietor (SP) whenever the statutory regime of community of property is applicable, in particular the co-relation between the matrimonial community property and the commercial enterprise of the spouse – SP. The article focuses on case law development regarding the substantive legal requirements to cancel the effect of the presumption of joint contribution pursuant to art. 21, s. 1, 3 of the Family Code 2009 concerning property rights acquired by the SP during his or her marriage to be included into his or her commercial enterprise. Special regard is attributed to the shift in recent case-law since the entry into force of the present Family Code in 2009 on the origin of money used to acquire property rights, that become personal property of the spouse-SP pursuant to art. 22, s. 3 of the Family Code. Moreover, attention is being credited to the general purpose of the requirement to include property rights into the enterprise of the spouse-SP and its significance for the acquisition of personal property pursuant to art. 22, s. 3 of the Family Code.

<https://doi.org/10.33919/yldnbu.20.9.1>

Екатерина Матеева

Актуални въпроси на съотношението между търговското предприятие на съпруга-едноличен търговец и съпругеската имуществена общност в съдебната практика

Студията проследява развитието на съдебната практика във връзка с един от най-важните аспекти на имущественобрачните отношения на едноличния търговец (ЕТ) при приложим законов режим на общност по чл. 18, ал. 1, точка 1 във връзка с членове 21–32 СК, а именно съотношението между търговското предприятие на съпруга-ЕТ и съпругеската имуществена общност. Изхожда се от утвърденото в доктрината и практиката разбиране, че притежаването на търговскоправно качество от съпруга не води до възникване на нов правен субект, различен от физическото лице като субект на гражданското право. ЕТ по чл. 56 и сл. от Търговския закон (ТЗ) има едно имущество, включващо редом с останалите негови имуществени права и задължения, несвързани с търговската му дейност, още и съвкупността от правата, задълженията и фактическите отношения, съставляваща търговското му предприятие по чл. 15, ал. 1 ТЗ. Когато в отношенията между ЕТ и неговия съпруг се прилага законовият режим на общност, в частта от имуществото на съпруга-търговец, оставаща извън неговото предприятие, се включват вещните права върху движими и недвижими вещи, придобити от съпрузите в резултат от съвместен принос през време на брака в режим на бездялова и неделима съпругеска имуществена общност (СИО) по чл. 21, ал. 1 СК. Търговското предприятие на ЕТ не включва вещни права, придобити в режим на СИО от търговеца и неговия съпруг. Това се отнася и за специалната хипотеза на чл. 27, ал. 1 и ал. 4 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ). Съответно, извън обхвата на СИО остават вещните права, придобити от съпруга-ЕТ през време на брака за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие (чл. 22, ал. 3 СК). Предмет на анализ в студията е развитието на съдебната практика относно материалноправните условия за изключване на действието на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 3 във връзка с ал. 1 СК по отношение на

вещните права, които ЕТ придобива през време на брака с търговско предназначение, т. е. за обслужване на упражняваната от него търговска дейност и представляват елемент от съдържанието на неговото предприятие. Специално място в анализа е отделено на промененото отношение на новата съдебна практика (след влизане в сила на действащата СК) към произхода на средствата за придобиване на вещните права, които стават лично имущество на съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК. Обсъден е смисълът на изискването за включване на вещните права в предприятието на съпруга-ЕТ и значението му за фактическия състав на придобиване на лично имущество по чл. 22, ал. 3 СК.

I.

Притежаването на правното качество „едноличен търговец (ЕТ)“ от единия или и от двамата съпрузи¹ е правно състояние, на което законода-

¹ Вж. Решение № 361 от 27.7.2016 г. по в. гр. д. № 263/2016 г. на Окръжен съд – Плевен, с което е прието, че когато всеки от съпрузите притежава качеството на едноличен търговец (ЕТ) и придобива през време на брака вещни права върху движими и недвижими вещи като лични имущества за осъществяване на търговска дейност при условията на чл. 22, ал. 3 СК, той може да ги ревандикира чрез иск по чл. 108 от Закона за собствеността (ЗС), предявен срещу другия съпруг. В друг случай по повод имущественобрачен спор и установяване на началния момент на фактическата раздяла между съпрузите, имащи и двамата правното качество на ЕТ, състав на ВКС се е произнесъл, че търговските отношения, съществуващи между съпрузите с търговскоправно качество, са насочени изцяло към реализиране на доход и печалба от търговската дейност и не могат да се квалифицират като семейни имуществени отношения – Решение № 80 от 1.6.2017 г. по гр. д. № 3812/2016 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК. По повод въпроса, по който е допуснато касационното обжалване, а именно „следва ли фактическата раздяла да е прекъснала търговските отношения между съпрузите, за да се изключи съвместният принос по чл. 21 СК“, съставът на ВКС е приел, че наличието на търговски отношения между двамата съпрузи-ЕТ не е пречка да се приеме, че в брачното им правоотношение е настъпила фактическа раздяла с присъщите ѝ правни последици. Съдебната практика схваща фактическата раздяла като правно понятие, изразяващо продължително, трайно, окончателно прекъсване на всички емоционални, духовни, икономически и лични отношения между съпрузите, поради което имотът, придобит от съпруг през време на фактическата раздяла, не е придобит с общи усилия за нуждите и благополучието на семейството, а става лична собственост на придобилия го съпруг (вж. и ТР № 35/1971 г. на ОСГК на бившия ВС; Решение № 43 от 2013 г., Г. К., II г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК). Търговските отношения между съпрузите-ЕТ са без правно значение за квалификацията на понятието фактическа раздяла. Те се регулират от нормите на търговското законодателство и са нещо различно от семейните икономически отношения по чл. 21 и сл. СК, които са свързани със съвместното живеене на съпрузите, с полагането на общи усилия за задоволяване на нуждите на семейството и осигуряване на неговото благополучие (арг. от членове 14, 15 и 17 СК). Във връзка с другия въпрос, по който е допуснато касационното обжалване, а именно „кога трябва да е придобито имуществото – през време на продължителна раздяла или след като такава продължителна раздяла е била налице, за да се изключи съвместният принос по чл. 21, ал. 1–3 СК“, съставът на ВКС в Решение № 80 от 1.6.2017 г. по гр. д. № 3812/2016 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, е приел правилно, че без правно значение е

телейт отдава значение при уредбата на имущественобрачните отношения в действащия СК. Юридическата релевантност на това правно качество на съпруга може да се прояви по различен начин при всеки от трите имущественобрачни режими, допустими според чл. 18, ал. 1 от действащия Семейен кодекс (СК), но несъмнено повдига най-много теоретични и практически значими въпроси при приложим в отношенията между съпрузите законов режим на общност по чл. 18, ал. 1, т. 1 във връзка с членове 21–32 СК². В тази хипотеза правното качество на съпруга като ЕТ по чл. 56 и

обстоятелството, че имотът е придобит наскоро след фактичката раздяла между съпрузите, щом от обстоятелствата по делото се установява, че раздялата в съпружеските отношения е трайна, продължителна и окончателна, въпреки съвместната търговска дейност на двамата съпрузи-ЕТ.

² Законовият режим на общност по чл. 18, ал. 1, точка 1 във връзка с членове 21–32 СК може да се яви приложим имущественобрачен режим в две групи случаи: при първата от тях приложението на законовия режим на общност се основава на изрично изявената за това воля на встъпващите в брак лица, които са го избрали като приложим законов режим по реда на чл. 9, ал. 2, изр. първо СК или са преминали към него през време на брака по реда на чл. 18, ал. 4 СК, в какъвто случай промяната следва да бъде отбелязана в акта за сключен граждански брак и да се отрази в регистъра на имуществените отношения на съпрузите по чл. 19 СК. По волята на съпрузите законовият режим на общност може да стане приложим режим и когато страните по брачния договор са уредили имуществените си отношения чрез преpraщане към правилата на членове 21–32 СК. Тази възможност е изрично предвидена в разпоредбата на чл. 38, ал. 2, изр. първо СК. Във втората група случаи законовият режим на общност по чл. 18, ал. 1, точка 1 във връзка с членове 21–32 СК се прилага в качеството му на „базисен“ (основен) режим автоматично, по силата на закона, когато встъпващите в брак не са упражнили правото си на избор на режим на имущественобрачните си отношения (арг. от чл. 10, ал. 2, изр. 3; чл. 18, ал. 2 и чл. 38, ал. 4 СК), или когато не са могли да го упражнят поради липса на пълна дееспособност (арг. от чл. 18, ал. 2 и чл. 37, ал. 2 СК), или когато действието на избрания от съпрузите режим е отпаднало на някое от предвидените в закона основания (вж. чл. 43, ал. 2, изр. трето СК) и друг режим не е бил избран от съпрузите по установения ред. По-конкретно законовият режим на имуществена общност се прилага: (1) Когато встъпващите в брак не са се възползвали от предоставената им от СК възможност да изберат законов режим на имуществена разделност по членове 33–36 СК, респ. не са сключили брачен договор по чл. 37 и сл. СК (арг. от чл. 18, ал. 2, предл. първо СК); (2) Когато единият или и двамата встъпващи в брак са непълнолетни или ограничено запретиени (арг. от чл. 18, ал. 2, предл. второ СК); това положение важи до придобиване на пълна дееспособност на двамата съпрузи (чрез отмяна на запрещението по установения ред, респ. чрез еманципация на непълнолетния чрез встъпването в брак по чл. 6, ал. 4 СК); в тези случаи стои открита възможността законовият режим на общност да бъде променен по всяко време след сключването на брака – арг. от чл. 18, ал. 4, изр. първо СК; (3) Когато сключеният между страните брачен договор е бил прекратен на някое от основанията по чл. 42, ал. 1 СК или е бил развален изцяло по реда на чл. 42, ал. 2 СК, или е бил унищожен по чл. 43, ал. 2 СК, респ. е бил признат за нищожен, и след влизане в сила на съдебното решение съпрузите не са избрали законов режим на разделност по чл. 33–36 СК или не са сключили нов брачен пред договор (арг. от чл. 43, ал. 2, изр. последно СК); (4) Когато сключеният между страните брачен договор не дава пълна уредба на имуществените отношения между съпрузите, за неуредените с брачния договор имуществени съпружески отношения се прилага субсидиарно законовият режим на общност – арг. от чл. 38, ал. 4 СК; (5) Най-сетне, по необоримата презумпция на чл. 20 СК законовият режим на общност намира автоматично приложение в отношенията между единия или двамата съпрузи и третото лице, с което те сключват сделка, щом в централния електронен регистър на имуществените отношения на съпрузите по чл. 19 СК няма вписан режим на имуществените отношения. Това правило се прилага без оглед на причината,

сл. от ТЗ обуславя въвеждането на специално законово основание за изключване на действието на оборимата презумпция за съвместен принос на съпрузите по чл. 21, ал. 3 СК по отношение на придобитите по време на брака от съпруга-ЕТ вещни права върху движими и недвижими вещи, предназначени да обслужват упражняването на търговската му дейност и включени в неговото предприятие (арг. от чл. 22, ал. 3 СК). Възприемането на тази норма в СК от 2009 г. беше резултат от продължилото почти две десетилетия развитие на нашата юриспруденция, ключова роля в което имаше **ТР № 2** от 27. 12. 2001 г. по тълк. д. № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС³.

При съществуващата до приемането на действащия СК несъгласуваност между регламентацията на търговците по ТЗ и императивната уредба на имущественобрачните отношения по чл. 19 и сл. от отменения СК от 1985 г.⁴, у нас липсваха изрични законови разпоредби, които да определят какво е съотношението между имуществените права, които съпругът-ЕТ придобива в режим на СИО – от една страна, и имуществените права, които стават негово лично имущество, защото са предназначени да обслужват търговската му дейност и са включени в неговото търговско предприятие – от друга. Съдебната практика, обективирана в **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС, изведе по тълкувателен път аргументи от разпоредбата на чл. 15, ал. 1 ТЗ за относителната обособеност на включеното в търговското предприятие имущество на съпруга-ЕТ от останалите негови имуществени права, които той притежава като лично имущество или които попадат в обхвата на съпругеската имуществена общност (СИО). Основното съображение беше, че разпоредбите на чл. 15 ТЗ не обуславят сключването и действието на прехвърлителни сделки с търговското предприятие на ЕТ или с отделни негови елементи (напр. право на собственост върху движима или недвижима вещь) от съгласието на съпруга на ЕТ, каквото е положението при действията на разпореждане

поради която избраният от съпрузите законов режим на разделност или сключеният помежду им брачен договор не са били регистрирани по установения ред. Вж. Матеева, Е. Семейно право на Република България. С.: ВСУ „Черноризец Храбър“, 2010, 116–117.

³ Сталев, Ж., Ц. Цанкова. Забележително тълкувателно решение на Върховния касационен съд. – В: Юбилеен сборник в памет на проф. Витали Таджер. С.: Сиби, 2003, 436–446.

⁴ Това обстоятелство се отбелязваше нееднократно в нашата доктрина. Вж. Спасов, Г. Проблеми на съотношението на съпругеската имуществена общност с имуществото на съпруга-едноличен търговец. – Търговско право 3/1993, 31–40; Таков, К. Въпроси във връзка с противоречията между института на съпругеската имуществена общност и духа на законодателството след 1989 г. Част първа: Проблеми *de lege lata*. Обхват на съпругеската имуществена общност. – Съвременно право, 5/1994, 19–28; Таков, К. Част втора: Имуществени обекти, изключени от съпругеската имуществена общност. Предложения *de lege ferenda*. – Съвременно право 6/1994, 19–31; Бобатинов, М. Търговското предприятие на едноличния търговец. – Пазар и право, 1/2002, с. 5 и сл.

с вещните права под режима на СИО (арг. от чл. 22, ал. 2 от отм. СК от 1985 г.; чл. 24, ал. 3 от действащия СК). Допълнителни аргументи бяха извлечени и от разпоредбата на чл. 16, ал. 1 ТЗ относно предписаното в нея вписване на прехвърлителната сделка с предприятието на ЕТ в търговския регистър само по партидите на прехвърлителя и на правопримемника. От тази разпоредба се изведе заключението, че съпругът на ЕТ е в положението на трето лице, чието съгласие не се изисква за сключване на тази прехвърлителна сделка и че същата стои извън приложното поле на нормите относно извършването на действия на разпореждане с общи имущества на съпрузите, както и относно правните последици от едноличното разпореждане с общо вещно право от единия съпруг без участието на другия (чл. 22, ал. 3–5 от отм. СК от 1985 г.; чл. 24, ал. 3–5 от действащия СК).

Известни усложнения при определяне на съотношението между съпружеската имуществена общност по отм. СК от 1985 г. и търговското предприятие на съпруга-ЕТ произтичаха от първоначалната редакция на разпоредбата на чл. 614, ал. 2, точка 1 ТЗ⁵, според която в имуществото на длъжника-ЕТ, което формира масата на несъстоятелността, попадат и вещите, правата върху вещи и паричните влогове съпружеска имуществена общност, включени в предприятието му⁶. Систематичното тълкуване на разпоредбите на двете точки на чл. 614, ал. 2 ТЗ водеше до извод, че в имуществото на длъжника-ЕТ, формиращо масата на несъстоятелността, се включват две категории вещни права и парични влогове под режим на СИО: такива, които са включени в търговското му предприятие и такива, които не са включени в предприятието. Това даде основание на доктрината да поддържа, че когато длъжникът е ЕТ, който се намира в брак, по силата на чл. 614, ал. 2 ТЗ в масата на несъстоятелността се отнасят и две групи имуществени права, свързани със СИО⁷ – от една страна, включените в предприятието му като ЕТ вещни права и парични влогове, които са СИО, а от друга страна – една втора от общите на двамата съпрузи (ЕТ и съпруга му) вещни права и паричните влогове под режим на СИО, които не са включени в предприятието на търговеца. Разликата в режима на общото имущество, притежавано от ЕТ и неговия съпруг в СИО, се търсеше главно в това, дали то е *включено* или не в предприятието на ЕТ.

⁵ Вж. ЗИД на ТЗ, обн. ДВ, бр. 63 от 1994 г. Тази редакция на разпоредбата на чл. 614, ал. 2 ТЗ действа (с едно изменение, ДВ, бр. 70 от 1998 г.) до изменението ѝ с ДВ, бр. 58 от 2003 г.

⁶ За тълкуването на тази разпоредба вж. Станева, А. Търговска несъстоятелност и съпружеска имуществена общност. – Търговско право 4/1995, с. 41.

⁷ Така Таджер, В. Несъстоятелност по Търговския закон. С.: ИК „Труд и право“, 1996, с. 71.

Тогавашната теория приемаше, че „ако е внесено като капитал, то се смята внесено изцяло“⁸, но тъй като третите лица няма как да узнаят дали вещните права върху сградите, машините, суровините и готовата продукция на търговеца са придобити през време на брака в резултат на съвместен принос или не, налага се при всеки отделен случай да се изследва дали имуществените права, които са в СИО, са включени в предприятието на съпруга-ЕТ⁹. При липсата на предвидена в закона форма за включването на имущественото право – СИО в предприятието на ЕТ, се приемаше, че е достатъчно фактическото използване на тези движими или недвижими вещи в търговската дейност на съпруга-ЕТ, за да се считат те включени в предприятието му¹⁰. Доктрината от този период изрично подчерта, че тъй като имуществото на ЕТ, с което той си служи при осъществяване на търговията, не е отделно, юридически обособено от това на самото физическо лице¹¹, под „включване в предприятието на ЕТ“ по смисъла на чл. 614, ал. 2 ТЗ не може да се разбира какъвто и да е правен акт по извършване на непарична вноска, а само и единствено използването на вещь или паричен влог – СИО, със съгласието на съпруга-нетърговец за нуждите на търговската дейност на съпруга-ЕТ¹². Приемаше се, че фактът на използване на вещи и влогове – СИО за търговската дейност на съпруга-ЕТ със съгласието на съпруга-нетърговец няма вещен, прехвърлителен ефект и не води до прекратяване на СИО по отношение на тези обекти; те остават общо притежание на двамата съпрузи в СИО, но доколкото са предоставени за осъществяване на търговия със съгласието на съпруга-нетърговец, то включва и съгласието на последния да отговаря с бъдещия си дял от тези общи вещи или влогове – СИО, за търговските задължения на съпруга-ЕТ¹³. Предлаганото разрешение се обясняваше с нуждата от по-засилена грижа за интереса на кредиторите на ЕТ, оправдана от опасенията, че при императивно установения и единствено възможен по закон тогава имущественобрачен модел на СИО по чл. 19 и сл. от отм. СК от 1985 г. преобладаващата част от имуществените права (вещни права върху движими и недвижими вещи и права върху парични влогове), включени в извършваната от съпруга-ЕТ търговска дейност, можеха да се окажат

⁸ Така Таджер, В. Несъстоятелност по Търговския закон. Цит. съч., с. 71.

⁹ Пак там.

¹⁰ Пак там.

¹¹ Станева, А. Наследяване на едноличен търговец. – Съвременно право, 2/1990, с. 28; Герджиков, О. Коментар на Търговския закон. Книга първа. Чл. 1–112. С.: Софи-Р, 1991, с. 184.

¹² Станева, А. Търговска несъстоятелност и съпругеска имуществена общност. Цит. съч., с. 43.

¹³ Пак там.

общии на двамата съпрузи, което ще затрудни удовлетворяването на кредиторския интерес.

От друга страна, идеята за включване в интерес на кредиторите на вещни права и парични влогове – СИО в състава на предприятието на съпруга-ЕТ (чл. 614, ал. 2, точка 1 ТЗ) се обясняваше с обстоятелството, че разпоредбата на чл. 20, ал. 2 от отм. СК от 1985 г. (чл. 22, ал. 2 от действащия СК), обявяваща за лични на единия съпруг движимите вещи, придобити от него през време на брака за обикновено лично ползване или за упражняване на професия, се явява твърде тясна нормативна основа за обхващане на всички имуществени права на съпруга-ЕТ, свързани с осъществяването от него търговска дейност. Най-големият проблем идваше оттам, че поради изчерпателното посочване на двете категории движими вещи според тяхното предназначение (за обикновено лично ползване или за упражняване на професия) като лични имущества в разпоредбата на чл. 20, ал. 2 от отм. СК от 1985 г.¹⁴ (сега чл. 22, ал. 2 СК), в обхвата ѝ не можеха да попаднат вещните права върху недвижими имоти, които съпругът-ЕТ придобива за осъществяване на търговската си дейност. При условията на чл. 19, ал. 1 отм. СК те ставаха *ex lege* СИО. Освен това, както се изтъкваше в доктрината¹⁵, по отношение на такива движими вещи, обслужващи търговската дейност като суровини, материали, готова продукция и др., би било трудно да се възприеме квалификацията вещи, предназначени за упражняване на професия, особено защото много често съпругът-ЕТ осъществява само функции по общо ръководство и управление на предприятието си, без непосредствено да упражнява професия, служейки си с тези движими вещи по тяхното стопанско предназначение¹⁶.

¹⁴ По повод приложението на посочената разпоредба в Решение № 203 от 4.4.2000 г. по гр. д. № 680/1999 г., Г.К., I г. о. на ВКС е прието, че личната собственост върху тези движими вещи, придобити от единия съпруг за упражняване на професия, се запазва и при преустановяване на професията.

¹⁵ Станева, А. Търговска несъстоятелност и съпругеска имуществена общност. Цит. съч., с. 43.

¹⁶ Съдебната практика, обективирана в Решение № 665 от 11.10.2004 г. по гр. д. № 7/2004, II г. о. на ВКС, е имала повод да приеме, че „професия“ по смисъла на чл. 20, ал. 2 отм. СК от 1985 г., респ. чл. 22, ал. 2 от действащия СК („занятие“ според терминологията на отм. СК от 1968 г.) е всяка дейност, която човек извършва с цел да реализира доход. Тази дейност може да е селскостопанска – свързана с отглеждането на растения или животни, упражняване на занаят – изработване или поправка на вещи или извършване на услуги или упражняване някаква свободна професия – лекар, учител, артист, консултант, адвокат и др. Възможно е съответната дейност да се упражнява не само самостоятелно, но и по трудово или служебно правоотношение. Разграничителният критерий е дейността да се извършва с цел реализирането на доход, като няма значение дали във всеки конкретен случай ефективно се реализира доход, такъв се реализира невинаги или не се реализира никак, може дори да се реализира загуба. Няма никакво значение дали дейността е правно уредена (напр. нотариус, счетоводител) или не е регламентирана (напр. хигиенист). Също

Като възможен изход от изтъкнатата несъгласуваност между търговскоправната и имущественобрачна уредби, засягащи ЕТ, в доктрината се застъпваше корективното тълкуване, че вещите, предназначени за упражняване на търговска дейност, както и самото търговско предприятие на съпруга-ЕТ като обособена съвкупност от права, задължения и фактически отношения по чл. 15 ТЗ, са под режима на личните имущества¹⁷. На свой ред, съдебната практика още при действието на отм. СК от 1985 г. и преди приемане на **ТР № 2** от 27.12.2001 г. на ОСГК на ВКС се ориентира към разрешението, че не са съпругеска имуществена общност вещите, които съпругът-ЕТ е придобил през време на брака, щом те служат за търговската му дейност. В **Решение № 682** от 7.9.999 г. по гр. д. № 963/98 г., Г.К., I г. о. на ВКС решаващият състав е съобразил, че щом вещите са закупени от съпруга през време на брака, но са обслужвали търговската му дейност като ЕТ, в този случай от значение за собствеността върху тях са две обстоятелства. От една страна – дали придобитите вещи се включват в търговското предприятие по чл. 15 ТЗ като съвкупност от права, задължения и фактически отношения, които го обособяват като отделен имуществен комплекс в рамките на имуществото на съпруга-търговец и го отграничават от останалото му имущество като физическо лице с оглед изясняване на въпроса за приноса на другия съпруг по чл. 19, ал. 2 отм. СК в придобиването на това имущество. От друга страна, решаващият състав е отчел и предназначението на тези вещи – за какво са закупени те и е приел, че целта на придобиването им е за упражняване на занаятието на съпруга-ЕТ, а не за задоволяване на нуждите на семейството в ежедневието.

Не липсваха обаче и решения на отделни състави на ВКС, които, в опит да преодолеят липсата на изрична уредба относно имущественобрачните отношения на ЕТ в отм. СК от 1985 г., прибегнаха до разширително тълкуване на разпоредбата на чл. 20, ал. 2 за движимите вещи за упражняване на професия като лично имущество на съответния съпруг и прилагаха това правило спрямо придобитите през време на брака от съпруга-ЕТ вещни права и парични влогове, свързани с упражняваната от него търговска дейност. Пример в това отношение беше **Решение № 143**

без значение е дали съответната дейност изисква някакво образование или друга квалификация (напр. адвокат, лекар) или не изисква никакво образование и никаква квалификация (напр. хамалин, чистач); както и дали упражняващият дейността има съответното образование или квалификация (в случай че са необходими).

¹⁷ Таков, К. Въпроси във връзка с противоречията между института на съпругеската имуществена общност и духа на законодателството след 1989 г. Цит. съч., с. 21.

от 13.3.2002 г. по гр. д. № 788/2001 г., I г. о. на ВКС, в което решаващият състав е приел, че „с оглед регистрацията на ответника като едноличен търговец, предметът на неговата дейност и закупуването на вещите от фирмата му, се налага изводът, че процесните шевни машини са предназначени за упражняване на търговската му дейност и съгласно чл. 20, ал. 2 СК се изключват от обхвата на съпругеската имуществена общност по чл. 19, ал. 1 СК“, без оглед на това, че се намират в семейното жилище на страните. Сходен спор, свързан с прилагането на разпоредбата на чл. 20, ал. 2 отм. СК по отношение на придобит от съпруга-ЕТ през време на брака лек автомобил, заприходен счетоводно като основно средство в търговското му предприятие и предназначен и фактически използван по време на брака именно за упражняване на търговската дейност на съпруга, е разгледан и в **Решение № 1990** от 25.11.2002 г. по гр. д. № 2611/2001 г., IV г. о. на ВКС. С това решение е било отменено решението на въззивната инстанция, с което тя е приела, че по отношение на процесния автомобил е възникнала СИО, тъй като съдържанието на понятието „упражняване на професия“ по смисъла на чл. 20, ал. 2 от отм. СК от 1985 г.¹⁸ е различно от извършването на търговска дейност от ЕТ съобразно разпоредбата на чл. 1, ал. 1, ал. 3 ТЗ и въпросният чл. 20, ал. 2 не би могъл да се приложи нито пряко, нито по аналогия към неуредената хипотеза на придобиване през време на брака на вещни права върху движими и недвижими вещи, предназначени да обслужват воденето на търговската дейност на съпруг-ЕТ.

II.

При продължилото цяло десетилетие бездействие на законодателя по привеждане на имущественобрачното ни право в съответствие с прогласеното в чл. 19, ал. 1 от Конституцията от 1991 г. право на свободна стопанска инициатива, както и с новата правна уредба на търговците по ТЗ от 1991 г., на ВКС се падна нелеката задача да обоснове по тълкувателен път, чрез приемане на **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС от 27.12.2001 г. по гр. д. № 2/2001 г., подчиняването на придобитото през време на брака от съпруга-ЕТ на режима на *личните* имущества, когато то се придобива за упражняване на търговската му дейност и е включено в неговото предприятие. Тръгвайки от безспорното изходно положение, че притежа-

¹⁸ При действието на отм. СК от 1985 г. трайната съдебна практика приемаше, че разпоредбата на чл. 20, ал. 2 СК определя като лични ония движими вещи, които са придобити по време на брака от единия съпруг и които служат за упражняване на професията му – Решение № 70 от 6.2.1995 г. по гр. д. № 966/1994 г., I г. о. на ВС; Решение № 203 от 4.4.2000 г. по гр. д. № 680/1999 г., Г.К., I г. о. на ВКС и др.

ването на търговскоправно качество от съпруга не води до възникване на нов частноправен субект, различен от самото физическо лице с неговото имущество, посоченото тълкувателно решение утвърждава идеята за необходимостта от ясно отграничаване между предприятието на ЕТ по смисъла на чл. 15, ал. 1 ТЗ и възникващата в отношенията с неговия съпруг СИО¹⁹. Аргументира се тълкувателният извод, че придобитите вещни права и парични влогове²⁰ от съпруга-ЕТ в това му качество за целите на неговата търговска дейност и в резултат от нея не стават СИО на ЕТ и неговия съпруг, а са лично имущество на търговеца, щом са включени в предприятието му. В правно-техническо отношение това се постигна, като по тълкувателен път беше обосновано изключването на законовата презумпция за съвместен принос на съпрузите по отношение на тези вещни права и парични влогове на ЕТ, които са придобити от него през време на брака в резултат от упражняваната търговска дейност и са включени в търговското предприятие. Прие се, по-специално, че имотите, придобити от ЕТ по време на брака чрез учредяване в негова полза на право на строеж и поемане от негова страна на задължение за изграждане на бъдеща сграда, принадлежат на ЕТ като негово лично имущество и не се включват в СИО. Обоснован беше тълкувателният извод, че сделките на разпореждане на съпруга-ЕТ с тези негови имуществени права с „търговско“ предназначение и характер стоят извън приложното поле на съвместно извършваните разпоредителни действия с общи имущества на съпрузите по чл. 24, ал. 3 СК (чл. 22, ал. 2 отм. СК от 1985 г.), тъй като се касае за лично имущество на съпруга-ЕТ, Принципно се изключи възникването на СИО и при придобиване на вещни права и парични влогове от съпруга-ЕТ в резултат от реинвестиране на доходи в търговското му предприятие с аргумента, че единствено от самия него зависи дали да реинвестира в търговското си предприятие получените от търговската му дейност доходи или да ги вложи за придобиване на вещни права или парични влогове – СИО (това е с оглед на чл. 19, ал. 1 от отм. СК от 1985 г.).

Заслужава да се отбележи, че с точка 1 от **ТР № 2/2001 г.** беше затвърден тълкувателният извод за изключване на действието на оборимата законова презумпция за съвместен принос на съпрузите по чл. 19, ал. 3 от отм. СК от 1985 г. (сега чл. 21, ал. 3 от действащия СК) по отношение на тези вещни права и парични влогове, които са придобити от съпруга-ЕТ

¹⁹ Доктрината в лицето на Сталев, Ж., Ц. Цанкова. Забележително тълкувателно решение на Върховния касационен съд. Цит. съч., с. 437, изрази безрезервна подкрепа за тази идея.

²⁰ Вж. чл. 19, ал. 1 отм. СК от 1985 г., срв. с чл. 21, ал. 1 от действащия СК.

през време на брака *в резултат от осъществяване на упражняваната от него търговска дейност и са включени в търговското предприятие.* В това тълкувателно решение ВКС възприе комбинация от два критерия за подчиняване на придобитото от съпруга-ЕТ през време на брака на режима на личните имуществва: (1) произхода на средствата за придобиването (те трябва да са резултат от търговската дейност на съпруга-ЕТ) и (2) факта на включване на придобитите имуществени права в търговското предприятие на съпруга-ЕТ. Прие се, че дори когато съпругът-нетърговец работи за своя съпруг-ЕТ в предприятието му, правното основание за това е сключен помежду им индивидуален трудов или граждански договор, срещу което на съпруга-нетърговец се заплаща съответно възнаграждение и същият подлежи на задължително обществено осигуряване. Това – от една страна. От друга, за да приеме, че в тези хипотези действието на презумпцията за съвместен принос, и конкретно за принос на съпруга-нетърговец в придобиванията на ЕТ през време на брака е изключено, ВКС изтъкна, че когато работи въз основа на индивидуален трудов или граждански договор в предприятието на своя съпруг-ЕТ, съпругът-нетърговец не носи стопанския риск, присъщ на воденето на търговското предприятие на ЕТ, няма статус на данъчно задължено лице за доходи от търговска дейност по ЗДДФЛ и според Закона за счетоводството няма дял в резултата и разпределението на реализираните от предприятието на съпруга-ЕТ печалби и загуби.

След постановяване на **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС съдебната практика се отказа от прилагане на разпоредбата на чл. 20, ал. 2 отм. СК от 1985 г.²¹ (чл. 22, ал. 2 от действащия СК) по отношение на вещните права и паричните влогове, придобити от съпруга-ЕТ през време на брака в резултат от упражняваната от него търговска дейност и включени в търговското му предприятие. Така в **Решение № 665** от 11.10.2004 г. по гр. д. № 7/2004 г., Г.К., II г. о. на ВКС се прие, че не са лична собственост на съпруга-ЕТ на основание чл. 20, ал. 2 отм. СК движимите вещи – средства за производство, включени като елементи в търговското му предприятие. Те, както и всички други движими и недвижими вещи, права върху вещи и влогове, включени в търговското предприятие, може да са лична собственост на съпруга-ЕТ, ако са придобити с доходи от търговската му дейност, съгласно т. 1 от **ТР № 2/2001** на ОСГК на ВКС. Разпоредбата на чл. 20, ал. 2 отм. СК от 1985 г. остана да се прилага само по отношение на дви-

²¹ Тя предвиждаше, че лични са движимите вещи, придобити от единия съпруг през време на брака, които му служат за обикновено лично ползване или за упражняване на професия.

жимите вещи, придобити от единия съпруг през време на брака му, които служат за упражняване на професия. Като разграничителен критерий се възприема предназначението на тези вещи – за упражняването на професията/занаята на съпруга, за негово лично ползване или за задоволяване на нуждите на семейството – така **Решение № 917** от 21.12.2009 г. по гр. д. № 2058/2008 г., Г. К., III г. о. на ВКС; **Решение № 543** от 8.7.2005 г. по гр. д. № 199/2005 г., I г. о. на ВКС; **Определение № 409** от 20.9.2010 г. по гр. д. № 287/2010 г., Г. К., I г. о. на ВКС.

III.

Опирайки се на утвърдените с **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС положения относно съотношението между законовата СИО и търговското предприятие на съпруга-ЕТ, разпоредбата на чл. 22, ал. 3 от СК от 2009 г. предвиди, че вещните права, придобити от съпруг-ЕТ през време на брака за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие, са негово лично имущество и се изключват от предметния обхват на СИО при приложим законов режим на общност по чл. 21 и сл. СК²². Относно съотношението между търговското предприятие на съпруга-ЕТ и СИО при действието на тази разпоредба в новия СК практиката прие в духа на **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС, че: (1) по силата на чл. 22, ал. 3 СК от обхвата на СИО по чл. 21, ал. 1 СК се изключват съвкупността от права, задължения и фактически отношения, които съгласно чл. 15, ал. 1 ТЗ образуват предприятието на едноличния търговец и че (2) в тази хипотеза липсва конкуренция на права, тъй като механизмът на придобиване на вещните права върху вещите и тяхното предназначение са различни и формирането на СИО от една страна, и на

²² По отношение на имущественобрачните отношения по заварените от новия СК бракове разпоредбата на § 4, ал. 1 от Преходните и заключителни разпоредби (ПЗР) на СК предвижда, че правилата на този кодекс се прилагат и за имуществата, придобити от съпрузите по заварени бракове. За тълкуването на тази разпоредба вж. по-подробно Станева, А. – В: Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова, В. Петров, Е. Балева, Б. Дечева, В. Мичева. Семейен кодекс. Приложен коментар. С.: ИК „Труд и право“, 2015, 62–63. Съдебната практика прие, че щом съпрузите по заварен брак не са уредили на основание § 4, ал. 2 ПЗР на СК отношенията си с брачен договор по чл. 37 и сл. СК или не са избрали законов режим на разделност по членове 33–36 СК, по отношение на тях се прилага законовият режим на общност по чл. 18, ал. 1, т. 1 във връзка с членове 21–32 СК – Решение № 105 от 19.2.2016 г. по в. гр. д. № 871/2015 г. на Софийски окръжен съд; Решение № 361 от 27.7.2016 г. по в. гр. д. № 263/2016 г. на Окръжен съд – Плевен и др. Възприетото в тези решения каузално тълкуване е в логическо съответствие с разпоредбата на чл. 18, ал. 2 СК, която предвижда, че законовият режим на общност се прилага *eo ipso*, автоматично, ако съпрузите не са се възползвали от възможността да изберат друг имущественобрачен режим. За заварените бракове това нормативно решение е социално и правно оправдано, предвид немалката приемственост между новия и отменения СК при уреждане на СИО.

предприятието съпруга-ЕТ – от друга, се извършва по различен начин – **Решение № 406** от 11.7.2013 г. по гр. д. № 419/2011 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК.

Разпоредбата на чл. 22, ал. 3 от СК обаче не възпроизведе механично всички материалноправни условия за изключването на придобити през време на брака имуществени права от обхвата на СИО, изведени по тълкувателен път от ВКС в точка 1 от **ТР № 2/2001 г.** За разлика от посочения тълкувателен акт, според който действието на презумпцията за съвместен принос на съпрузите се изключва по отношение на придобитото по време на брака от ЕТ, *когато то е резултат от упражняваната от него търговска дейност* и е включено в предприятието, разпоредбата на чл. 22, ал. 3 от действащия СК не отдава правно значение на произхода на средствата, с които са придобити вещните права от съпруга-ЕТ, и в частност на това дали придобитото е резултат от упражняваната от лицето търговия, като условие придобитите вещни права да станат лично имущество на съпруга-ЕТ – така **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК²³. Съдебната практика при действието на СК от 2009 г. е имала случай да се произнесе, че доколкото част от покупната цена на придобитото от съпруга-ЕТ през време на брака превозно средство за упражняване на търговската му дейност по чл. 22, ал. 3 СК е заплатена със заемни средства от получен от другия съпруг-нетърговец банков кредит, който след това е

²³ Въпреки това и в най-новата съдебна практика се срещат решения на отделни състави, според които разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК възпроизвежда разрешението, дадено с ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС и трябва да се разбира в смисъла, произтичащ от това тълкувателно решение. Така в Решение № 260615 от 28.1.2021 г. по в. гр. д. № 7345/2020 г. на Софийски градски съд, I г. о., се приема, че изключени от обхвата на СИО на основание чл. 22, ал. 3 СК са само онези вещи, които отговарят на следните кумулативни условия: да са придобити от ЕТ по време на брака в резултат от осъществяване на търговската му дейност и да са предназначени за упражняваната от него дейност към момента на придобиването им, както и да са включени в неговото търговско предприятие. В други съдебни актове, като напр. Решение № 640 от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, въззивно гражданско отделение, VII състав, на произхода на средствата, вложени за закупуването на имота от съпруга-ЕТ в това му качество през време на брака, както и на обстоятелството, че за обезпечение на вземането на банката-кредитодател за финансиране на покупката е била учредена ипотека върху личен имот (с търговски характер) на съпруга-ЕТ, се гледа като на индиция, че вещното право върху имота не е придобито в режим на СИО. В редица случаи практиката при действието на чл. 22, ал. 3 СК е в решаваща степен повлияна от възприетия в ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС тълкувателен извод, че придобитото през време на брака от съпруга-ЕТ в резултат от реинвестиране на печалбата, не е СИО, както и че придобиването на имущество в резултат на търговска дейност (със средства, произхождащи от търговската дейност), осъществявана от съпруга-ЕТ, изключва приноса на другия съпруг-нетърговец. В този смисъл са се произнасяли състави на ВКС в Решение № 225 от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС; Решение № 36 от 31.3.2015 г. по гр. д. № 3386/2014 г., Г.К., II г. о. на ВКС и др.

бил погасяван по време на брака с общи средства на двамата съпрузи, на съпруга-нетърговец следва да се признае само принос по чл. 30, ал. 2 СК за половината от размера на кредита, вложен, според доказателствата, за покупката на процесното превозно средство – така **Определение № 533** от 20.4.2015 г. по гр. д. № 1195/2015 г., Г.К., IV г. о. на ВКС. И в **Решение № 100** от 13.7.2017 г. по гр. д. № 4131/2016 г., Г.К., III г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, е прието, че когато съпругът на ЕТ има принос в придобиването от последния на вещно право върху движима или недвижима вещ, предназначена за упражняване на търговската му дейност, допринеслият съпруг на ЕТ може да предяви облигационния иск по чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК (чл. 29 от отм. СК от 1985 г.), стига вещите да са били налице към момента на прекратяване на брака или към началото на фактическата раздяла. Към този момент следва да се определи и стойността им.

Възприетото в практиката решение в посочените хипотези по чл. 22, ал. 3 СК се вписва напълно в разширеното с действащия СК предметно приложно поле на иска по чл. 30, ал. 1 СК. По силата на чл. 30, ал. 2 СК в обхвата на този облигационен „изравнителен“ иск се включва възможността на съпруга на ЕТ при развод или унищожаване на брака²⁴ да иска част от стойността на вещните права, придобити от съпруга-ЕТ по време на брака за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие, доколкото същите са на значителна стойност и той е допринесъл за придобиването им с труда си, със средствата си, с грижите за децата или с работа в домакинството. Заслуга за признаване на правото на съпруга на ЕТ да търси стойностно изравняване на своя принос в придобиването на лично имущество от съпруга-ЕТ по сегашния чл. 22, ал. 3 СК има преди всичко точка 2 от **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС. В нея се предвиди, че по реда на чл. 29 отм. СК от 1985г. (сега чл. 30, ал. 1 СК) съпругът-нетърговец може да претендира част от стойността на вещи, права върху вещи и дял от вземания, включени в търговското предприятие на съпруга-ЕТ, ако същите са били налице към деня на предявяване на иска, съответно към момента на прекратяване на брака или началото на фактическата раздяла. С приемането на действащия СК през 2009 г. разпоредбата на чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК уреди изрично възможността на съпруга-нетърговец да получи част от стойността на конкретно определени имущества – недвижими имоти, движими вещи и вземания, които са придобити през време на брака от другия съпруг

²⁴ Арг. от чл. 48, ал. 3, изр. първо СК.

в качеството му на ЕТ за целите на търговската му дейност и за които се твърди, че са придобити с приноса на съпруга-нетърговец, доколкото вещите са били налице към момента на прекратяването на брака или началото на фактическата раздяла. Стойността на тези имуществата се определя не към момента на придобиването им, а към момента на предявяване на иска по чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК.

Съдебната практика, изразена в **Определение № 421** от 10.10.2019 г. по гр. д. № 1502/2019 г., Г.К., II г. о. на ВКС; **Определение № 281** от 28.6.2016 г. по гр. д. № 2331/2016 г., Г.К., II г. о. на ВКС; **Решение № VI-128** от 29.2.2016 г. по гр. в. гр. д. № 1873/2015 г. на Окръжен съд – Бургас; **Решение 1347** от 7.8.2015 г. по гр. д. 2194/2015 г. на Районен съд – Бургас и др. е имала многократно поводи да се произнесе, че в тежест на ищеца – бивш съпруг на ЕТ, е да установи вида и обема на приноса си в придобиването на вещите, собственост на ответника-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК, от чиято *стойност* претендира съответен дял²⁵. Приносът може да се изразява в полагане на труд, средства, грижи за децата, работа в домакинството (арг. от чл. 30, ал. 2 във връзка с ал. 1 СК). Когато съпругът на ЕТ е работил в предприятието (търговския обект) на последния, съдебната практика приема, че приносът на съпруга-нетърговец по чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК може да се състои в това, че

²⁵ Както се вижда от посочените решения, съдебната практика съвсем правилно не възприема схващането, изразено в доктрината от Марков, М. Семейно и наследствено право. *Modus studendi*. С.: Сиби, 2011, с. 103, че в производството по предявен изравнителен облигационен иск за приноса на единия съпруг в придобиването на лични имуществата на другия по чл. 30 СК намирала приложение оборимата законова презумпция за съвместен принос на двамата съпрузи по чл. 21, ал. 3 СК. Мисля, че приложението на тази презумпция към фактическите състави по чл. 30, ал. 1 и ал. 2 СК не може да се обоснове нито чрез разширително тълкуване на разпоредбата на чл. 21, ал. 3 СК, нито чрез прилагането ѝ по аналогия към хипотезите на чл. 30, ал. 1 и 2 СК. Така е, защото тази презумпция е въведена от законодателя единствено с оглед възникването на бездялова и неделима СИО върху придобитите със съвместен принос от който и да е от съпрузите вещни права през време на брака. Изчерпателното уреждане на хипотезата по чл. 21, ал. 1 СК, при която единствено е приложима презумпцията за съвместен принос на съпрузите, изключва възможността чрез разширително тълкуване разпоредбата на чл. 21, ал. 3 СК да бъде разпростряна върху придобиването на лични имуществата от единия от съпрузите с принос на другия съпруг. Двете хипотези са съвършено различни, имат различни правни последици и придобитите от съпруг вещни права в двата случая са подчинени на различен правен режим. Липсва подобие между уредената (чл. 21, ал. 1 във вр. с ал. 3 СК) и неуредената (чл. 30, ал. 1, 2 СК) хипотеза, което пречи законовата презумпция за съвместен принос на съпрузите да се прилага в хипотезите на чл. 30 СК, предвидени само за лични имуществата на съпрузите. Извън казаното, презумпцията на чл. 21, ал. 3 СК се отнася само до съвместния принос на двамата съпрузи, който се предполага до доказване на противното при придобиване на вещни права в режим на СИО по чл. 21, ал. 1 СК. Това следва и от систематичното място на разпоредбата на чл. 21, ал. 3 СК, която урежда презумпцията. Тя не се отнася до презюмиране на приноса на единия съпруг за придобиване на лични имуществата от другия съпруг.

същият е оставал да работи в обекта и след работното време, като наред с това е полагал обичайните грижи за децата и поддържане и водене на домакинството. Така например в **Определение № 421** от 10.10.2019 г. по гр. д. № 1502/2019 г., Г.К., II г. о. на ВКС решаващият състав е споделил изводите на въззивната инстанция относно наличието на претендирания с иска по чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК принос, изразяващ се в това, че ищцата, с няколко месечни прекъсвания около раждането на двете им деца, е простираща през цялото време – от закупуването на търговския обект от съпруга ѝ-ЕТ до началото на фактическата раздяла, своя труд в обекта на съпруга си, като е работила в заведението много повече часове от установеното с трудовия ѝ договор работно време – от сутрин до вечер, докато има клиенти. В решението на въззивната инстанция, чието допускане до касационно обжалване се иска, е прието, че приносът на бившия съпруг на ЕТ в хипотезата на чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК може да се изрази и в участието му при погасяване на вноските по банковия кредит, получен от съпруга-ЕТ за придобиване на недвижимия имот (търговския обект) и погасяван с общи семейни средства по време на брака до настъпване на фактическата раздяла. Това е обусловило извода, че ищцата има принос в придобиването на процесния недвижим имот от съпруга ѝ-ЕТ, с труда си, считано от датата на нотариалния акт за покупката на имота от съпруга-ЕТ до фактическата раздяла между съпрузите, като съобразно доказателствата по делото този принос се равнява на 50 % от пазарната стойност на имота. Доколкото обаче въззивната инстанция в процесния случай не е взела предвид обстоятелството, че до настъпване на фактическата раздяла между съпрузите, както и към момента на предявяване на иска по чл. 30, ал. 2 във връзка с чл. 22, ал. 3 СК, изплащането на банковия кредит не е приключило, с **Определение № 421** от 10.10.2019 г. по гр. д. № 1502/2019 г., Г.К., II г. о. решаващият състав на ВКС е допуснал касационно обжалване на въззивното решение по въпроса релевантен ли е фактът, че недвижим имот с търговско предназначение, собственост на съпруга-ЕТ, е заплатен със средства от банков кредит, който не е изцяло погасен към момента на фактическата раздяла, както и към момента на предявяване на иска по чл. 30 СК в случаите, в които съпругът-нетърговец претендира принос в придобиването на този имот чрез полагане на труд и как в тази хипотеза следва да се изчисли стойността на вземането по чл. 30 СК. В **Решение № 5** от 12.2.2020 г. по гр. д. № 1502/2019 г., Г.К., II г. о. решаващият състав на ВКС е изтъкнал, че при отговора на въпроса, обусловил допускане на касационното обжалване, следва да се има предвид точка 8 на **ППВС 5/72** г., в която при тълкуване нормата на чл. 14,

ал. 4, изр. второ от отм. СК от 1968 г. (вж. сега чл. 29, ал. 3 СК) е прието, че приносът за придобиване на *общите* вещи трябва да се установява не само чрез съпоставяне дохода на съпрузите, а като се държи сметка и за полагания труд в домакинството на семейството, за отглеждане на децата, за създадената от единия съпруг спокойна обстановка на другия съпруг да се труди, както и за всички обстоятелства, които са от значение за приноса в придобиването на общите вещи. Това тълкуване следва да се съобрази и при преценка на приноса на единия съпруг при предявен иск по чл.30 СК за присъждане стойността или част от нея от придобитата от другия съпруг в лична собственост вещь по време на брака, когато съпругът-несобственик е допринесъл за придобиването с труда си, със средствата си, с грижите за децата или с работата си в домакинството. Искът по чл. 30 СК е особено конкретно приложение на принципа за недопустимост на неоснователно обогатяване. Отношенията между бившите съпрузи се уреждат според стойността на вещта към момента на изискуемостта на вземането, която по правило настъпва с предявяването на иска. Когато стойността на вещта е заплатена чрез банков кредит, е релевантно каква част от кредита е погасена към момента на фактическата раздяла или прекратяване на брака. Само за тази сума съпругът-несобственик може да има принос в придобиването на вещта, като съответният процент от изплатения кредит се съотнася към стойността на вещта към момента на изискуемостта на вземането по чл. 30 СК. Когато приносът на съпруга-несобственик се изразява в непреки форми – влягане на личен труд, или грижи за децата, или работа в домакинството, съдът по своя преценка определя какъв размер от стойността на вещта следва да бъде присъдена, отчитайки фактите по конкретното дело.

По друг повод ВКС е имал случай да изтъкне, че при доказано наличие на конкретен принос на претендиращия съпруг-несобственик по чл. 30 СК при придобиването на съответните вещни права в патримониума на бившия му съпруг (ЕТ), подлежащият на присъждане стойностен дял се изразява в резултата от изчисляване на съотношението „вложени средства – придобивна цена“, приложено към стойността на процесните вещи към момента на настъпване на изискуемостта на задължението по чл. 30 СК, като актуалната стойност на процесните вещи се определя с помощта на вещо лице – така **Решение № 123** от 22.1.2015 г. по гр. д. № 137/2014 г., Г.К., II г. о. на ВКС. Във връзка със спор относно това дали участието на съпруга-нетърговец като поръчител в обезпечаване и погасяване на вноски по банков кредит на съпруга-ЕТ за закупуване на основни средства за търговска дейност (МПС) представлява „принос в придобиването“ по

смисъла на чл. 30, ал. 1 СК, практиката е разгледала и възможността за присъждане на съпруга-нетърговец на паричния еквивалент на приноса за придобиване на определена вещ, включена в търговското предприятие на другия съпруг-ЕТ, оценена към момента на закупуването ѝ. В **Решение № 281** от 29.10.2015 г. по гр. д. № 1195/2015 г., Г. К., IV г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, решаващият състав е приел, че съпругът-нетърговец може да получи част от стойността на конкретно определени имуществени блага – недвижими имоти, движими вещи и вземания, които са принадлежали на другия съпруг в качеството му на ЕТ и за които се твърди, че са придобити с приноса на съпруга-нетърговец, и то само ако вещите са били налице към момента на прекратяването на брака или началото на фактическата раздяла. Стойността на тези имущества се определя не към момента на придобиването им, а към момента на прекратяване на брака или началото на фактическата раздяла, респ. към деня на предявяване на иска²⁶. Искът по чл. 30, ал. 2 във връзка с ал. 1 и чл. 22, ал. 3 СК е за част от стойността на вещ, която принадлежи на другия съпруг в качеството му на ЕТ, а не за дял от стойността на предприятието на ЕТ в смисъла, който го дефинира разпоредбата на чл. 15, ал. 1 ТЗ. С оглед на това, не е необходимо да се отчита стойността на цялото търговско предприятие на ЕТ като съотношение на включените в него активи и пасиви, в това число и фактическите отношения, доколкото те не могат да бъдат точно оценени.

De lege lata определящо правно значение за придобиването на лични имущества на основание чл. 22, ал. 3 СК се отдава на *предназначението на вещта да обслужва упражняваната от съпруга-ЕТ търговска дейност в това му качество*, а не на произхода на средствата, вложени за придобиване на вещното право от съпруга-търговец – **Решение № 1475/2010 г.**, Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 100** от 13.7.2017 г. по гр. д. № 4131/2016 г., Г.К., III г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, VII състав. Обстоятелството, че цената на спорния апартамент, придобит от съпруга-ЕТ през време на брака, е била заплатена със средства, осигурени му като заем от търговско дружество – негов бизнеспартньор, който

²⁶ Практиката е имала случай да потвърди, че ако се докаже, че претендиращият на основание чл. 30, ал. 2 СК съпруг на ЕТ има принос за придобиване на личното имущество на съпруга-ЕТ, придобито и служещо му за упражняване на търговска дейност и включено в търговското предприятие, то като основа за присъждане на част от стойността на вещта е цената ѝ към момента на настъпване на изискуемостта на задължението, което в случая съвпада с подаването на исковата молба – **Определение № 421** от 10.10.2019 г. по гр. д. № 1502/2019 г., Г. К., II г. о. на ВКС.

заем след това е бил погасяван от търговската дейност на ЕТ, не е било сметено от въззивния съд като достатъчно основание за признаване на лично имущество на съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 ТЗ, тъй като от събраните по делото доказателства се е установило, че имотът е предназначен за задоволяване на нуждите на семейството, а не за обслужване на търговската дейност на съпруга-ЕТ – **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС. Върху съпруга-ЕТ, който претендира да е придобил имота като лично имущество на основание чл. 22, ал. 3 СК, лежи тежестта да обори презумпцията за съвместен принос на съпрузите по чл. 21, ал. 3 СК, като установи по безсъмнен начин наличието на елементите от правопораждащия фактически състав по чл. 22, ал. 3 СК – **Решение № 142** от 24.7.2020 г. по в. гр. д. № 73/2020 на Окръжен съд – Шумен.

IV.

Тълкуването на разпоредбата на чл. 22, ал. 3 от действащия СК показва, че е необходимо да се осъществи един, според някои **триелементен**, а според други – **четириелементен фактически състав**, за да бъде изключено на основание чл. 22, ал. 3 СК определено вещно право от обхвата на СИО при приложим законов режим на общност по чл. 21, ал. 1 СК и същото да стане лично имущество на съпруга-ЕТ²⁷.

На първо място, вещното право трябва да е придобито от съпруг-ЕТ през време на брака²⁸, т. е. след момента на неговото сключване съобразно разпоредбите на чл. 4 и сл. СК и чл. 11, ал. 1 СК и преди момента на неговото прекратяване на някое от основанията по чл. 44–45 СК. За да се счита изпълнено това условие и да се приложи разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, съпругът – титуляр на придобитото вещно право, трябва да има правното качество ЕТ към момента на неговото придобиване – **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, VII състав; **Решение № 142** от 24.7.2020 г. по в. гр. д. № 73/2020 на Окръжен съд – Шумен. Така е, защото правният режим на една вещ и възникващите по отношение на нея вещни

²⁷ За фактическия състав на чл. 22, ал. 3 СК вж. Станева, А. (2015) – В: Цанкова, Ц., М. Марков, А. Станева, В. Тодорова, В. Петров, Е. Балевска, Б. Дечева, В. Мичева. Семейен кодекс. Приложен коментар. С.: ИК „Труд и право“, 91–92.

²⁸ Решение № 260615 от 28.1.2021 г. по в. гр. д. № 7345/2020 г. на Софийски градски съд, I г. о.; Решение № 640 от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, въззивно гражданско отделение, VII състав.

права, включително с оглед на имущественобрачните отношения на ЕТ, се определят към момента на придобиването. В доктрината са изразени две различни схващания относно тълкуването на изискването по чл. 22, ал. 3 СК, вещното право да е придобито от съпруг-ЕТ. Единият възглед придава конститутивно значение на вписването в търговския регистър за възникване на търговскоправното качество на физическото лице-ЕТ и поставя формалното условие, осъществяващият търговска дейност *съпруг да е регистриран като ЕТ в търговския регистър*²⁹ – **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 109** от 10.6.2016 г. по в. гр. д. № 284/2016 г., втори граждански състав на Апелативен съд Пловдив; **Решение № 225** от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 920** от 20.5.2021 г. по в. гр. д. № 821/2021 на Окръжен съд – Варна. Обяснение за този възглед може да се търси в застъпването в доктрината и практиката схващане, че „формалността (регистрацията) е иманентно присъщо качество на ЕТ“ и че условие за възникване на търговска правоспособност на физическото лице е вписване в търговския регистър като ЕТ³⁰. Според други учени обаче не съществува нормативно изискване придобиващият съпруг-ЕТ, който осъществява търговска дейност, да е бил вписан (регистриран) към момента на придобиване на правото като ЕТ в търговския регистър³¹. Изтъква се, че придобиването на търговскоправно качество от физическото лице не подлежи на вписване, защото то е правно състояние, а не факт³². В търговския регистър се вписват правноиндивидуализиращите белези

²⁹ Вж. Станева, А. Цит. съч., с. 91.

³⁰ Така Голева, П. Търговско право. Търговци. С.: Нова звезда, 2018, с. 113, която поддържа, че с вписването физическото лице придобива правата и задълженията на ЕТ. Схващането, че вписването на ЕТ в търговския регистър има конститутивно действие, се поддържа без излагане на аргументи и от Григоров, Г. Търговско право. Кратък курс. Пловдив: FastPrintBooks, 2013, с. 61; също и от Колев, Н. Търговски дружества. Синтез и коментар на практиката на Върховния съд и на Върховния касационен съд. С.: ИК „Труд и право“, 2021, с. 78, 79, който изтъква, че регистрацията на едноличния търговец по реда на ТЗ му е необходима с оглед на участието му като страна по търговски правоотношения с произтичащите от това права и задължения, но тя няма за правна последица възникването на нов правен субект. Тезата, че съпругът трябва да е вписан в търговския регистър като ЕТ, се обосновава и с виждането, че за да може придобиваното вещно право да стане лично имущество на придобилия го съпруг-търговец, в акта за придобиване на правото следва да се посочат търговската фирма и единния идентификационен код на едноличния търговец, а това предполага да е извършено вписването му в търговския регистър. Така Ставру, С. Едноличният търговец и съпругеската имуществена общност. – Търговско право, 4/2009, с. 31 и сл.

³¹ Така Калайджиев, А. Търговци. С.: Сиби, 2021, с. 29.

³² Пак там, с. 19, 23.

на търговеца-физическо лице (ЕТ), който, като всеки търговец, има административноправно задължение да поиска да бъде вписан в търговския регистър, като заяви подлежащите на вписване обстоятелства (арг. от чл. 6 ЗТРРЮЛНЦ)³³.

Към аргументите в подкрепа на втората теза, която, според мен, изразява точния смисъл на уредбата на ЕТ по чл. 56 и сл. във връзка с чл. 1, ал. 1 и ал. 3 ТЗ, би следвало да се добави, че за разлика от положението при юридическите лица – търговци по правно-организационната им форма (търговски дружества и кооперации) по чл. 1, ал. 2 ТЗ, за които императивните разпоредби на чл. 67 ТЗ и чл. 4 от Закона за кооперациите (ЗК) изрично предвиждат, че те възникват като търговци (а и като отделни правни субекти – юридически лица) с вписването им в търговския регистър, за физическото лице-ЕТ изобщо липсва законова разпоредба, която да привързва възникването на търговскоправното му качество към вписването в търговския регистър. Видно от ТЗ, физическото лице може да стане търговец на основание чл. 1, ал. 1 или чл. 1, ал. 3 ТЗ, т. е. било защото сключва по занятие сделки по чл. 1, ал. 1 ТЗ или защото е организирано стопанската си дейност си чрез образуване на предприятие, което по предмет и обем изисква неговите дела да се водят по търговски начин, макар сделките, които сключва по занятие, да не попадат под изброяването по ал. 1 на чл. 1 от ТЗ³⁴. И в двете хипотези търговскоправното качество се придобива от физическото лице като последица от осъществяването на посочените в разпоредбите на чл. 1, ал. 1 или ал. 3 ТЗ *материалноправни предпоставки*, а не от вписването в търговския регистър. Недопустимо е прилагане по аналогия спрямо ЕТ на разпоредбата на чл. 67 ТЗ, респ. на чл. 4 ЗК, относно конститутивното действие на вписването в търговския регистър при юридическите лица-търговци, тъй като липсва подобие между изрично уредената хипотеза (търговски дружества, съответно кооперации) и неуредената хипотеза (едноличния търговец) – аргумент от чл. 46, ал. 2 от Закона за нормативните актове (ЗНА).

³³ Има и автори, на които тези две логически противоположни становища относно момента и начина на придобиване на търговскоправно качество от ЕТ им се струват еднакво приемливи, поради което не виждат пречки да ги споделят едновременно. Според Торманов, З. Търговско право. С.: Издателски комплекс УНСС, 2020, 113–114, „следва да се подкрепят и двете виждания, т. е. че търговската правоспособност възниква и без регистрация, ако по занятие се извършват търговски сделки, но такава ще възникне и от регистрацията. Не можем да отречем качеството на търговец на вписания едноличен търговец“.

³⁴ Герджиков, О. Учебник по търговско право. Част първа. Търговци. С.: ИК „Труд и право“, 2021, с. 171 и сл.

В практиката си ВКС е имал повод да вземе отношение и по странния, по мое виждане, въпрос (по който е допуснато касационно обжалване), трябва ли да е изтекъл някакъв определен срок, в който ЕТ да съществува в правния мир, т. е. да е вписан в търговския регистър, за да може да се счита, че е нормално да сключи търговска сделка и да придобие предназначен за обслужване на търговската му дейност имот като лично имущество по чл. 22, ал. 3 ТЗ. В **Решение № 406** от 11.7.2013 г. по гр. д. № 419/2011 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, решаващият състав е приел, че придобиването през време на брака на недвижимия имот (дворно място с изградени върху него стопански сгради) на възмездно основание от съпруга-ЕТ в това му качество изключва презумпцията за съвместен принос на двамата съпрузи по чл. 21, ал. 3 СК и имотът става лично имущество на придобилия го ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК, щом той е предназначен да обслужва търговската му дейност, а не да задоволява нуждите на семейството. Що се отнася до въпроса трябва ли съпругът да е притежавал търговскоправно качество в продължение на някакъв минимално определен срок, за да се реши дали вещното право става лично имущество на придобиващия съпруг-ЕТ по чл. 22, ал. 3 СК или се придобива от него под режима на СИО по чл. 21, ал. 1 СК, съставът на ВКС е дал правилно отрицателен отговор, изтъквайки, че липсва конкуренция между тези придобивни основания, тъй като механизмът на придобиването на вещните права и предназначението на вещите (за обслужване на търговската дейност – чл. 22, ал. 3 СК или за задоволяване на нуждите на семейството – чл. 21, ал. 1 СК) са различни и формирането на СИО, от една страна, и на личното имущество на съпруга-ЕТ – от друга, се извършва по различен начин, като резултат от осъществяването на различни фактически състави. Доказателствената тежест за установяване на характера на придобитото през време на брака имущество лежи върху съпруга, който оспорва презумпцията по чл. 21, ал. 3 СК.

Заслужава да се отбележи също, че в контекста на изискването за притежаване на търговскоправно качество от съпруга като елемент от правопораждащия фактически състав на чл. 22, ал. 3 СК съдебната практика е била изправяна нееднократно пред проблема за приложението по аналогия на тази разпоредба по отношение на *регистрирани земеделски производители*. Така, по повод на имущественобрачен спор между бивши съпрузи, които и двамата са били регистрирани земеделски производители при приложим в отношенията им законов режим на общност, в **Определение № 381** от 5.7.2013 г. по гр. д. № 3223/2013 г., Г. К., I г. о. на ВКС решаващият състав е изтъкнал, че разпоредбата на чл. 22, ал. 3

СК установява едно изключение от правилото на чл. 21, ал. 1 във вр. с ал. 3 СК, изключвайки от обхвата на законната СИО вещните права, които съпругът-ЕТ е придобил в това си качество по време на брака за упражняване на търговската му дейност и са включени в неговото предприятие. Това изключение, обхващащо вещните права върху движимите и недвижимите вещи, е предвидено именно и само с оглед на търговско-правното качество на съпруга като ЕТ, и то за вещните права, които той придобива през време на брака именно в това си качество. Ако съпругът няма качеството на ЕТ, придобитите от него вещни права, ако са за упражняване на професия или занаят, се подчиняват на общите правила на чл. 21 или чл. 22, ал. 1 СК – за вещните права върху недвижими имоти, съответно – на чл. 22, ал. 2 СК – за вещните права върху движимите вещи, придобити от съпруга с предназначението да обслужват упражняването на неговата професия или занаят. Решаващият състав е подчертал, че за да се приложи изключението по чл. 22, ал. 3 СК, необходимо е да е изпълнено изискването за включване на вещните права в търговското предприятие на съпруга-ЕТ, а това е възможно само ако придобилият вещното право съпруг има търговскоправно качество, т. е. е ЕТ. Това се налага още и заради изричното изискване по чл. 22, ал. 3 СК за включване на вещното право в предприятието на ЕТ, което е изведено още в **ТР № 2** от 2001 г. на ОСГК на ВКС и следва да се тълкува и прилага в смисъла, който произтича от този тълкувателен акт. С оглед на всички тези правни съображения разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, като изключителна, не може да се тълкува разширително и да се прилага по аналогия към случаи, в които никой от съпрузите няма качеството на ЕТ. Решаващият състав е приел, че независимо от някои външни прилики с правното положение на физическото лице-търговец, земеделският производител, който не е регистриран като ЕТ, не може да се ползва от разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, тъй като не отговаря на изискването да има търговскоправно качество и, да е организирал стопанската си дейност като търговско предприятие. Съответно, няма как лицето на такъв земеделски производител-нетърговец да се изпълнят законовите изисквания, придобитите от него през време на брака вещни права да са предназначени да обслужват търговията му и да са включени в търговското му предприятие. В същия дух в **Решение № 37** от 18.2.2013 г. по гр. д. № 463/2012 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, е прието, че регистриран селскостопански производител, който няма качеството ЕТ, а е физическо лице по чл. 2, точка 1 ТЗ, може да се позовава на разпоредбата на чл. 22, ал. 2 СК, претендирайки да е придобил през време на брака като лично имущество правото на

собственост върху селскостопанските животни, индивидуализирани с код на животното, вид и ушна марка, които са отглеждани с цел продажба и добив на суровини и хранителни продукти, предназначени за пазарна реализация а не за лична консумация на семейството на земеделския стопанин или животновъд. Касае се за движими вещи, които са необходими на съпруга-селскостопански производител, за осъществяваната от него животновъдна дейност, която е основният му източник на доход. С оглед на това тези движими вещи са придобити от него като лично имущество, тъй като му служат за упражняване на професия по смисъла на чл. 22, ал. 2 СК. Отречена е възможността за прилагане по аналогия на разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК по отношение на придобитото по време на брака от регистрирани земеделски производители и в **Решение № 2347** от 12.11.2018 г. по адм. д. № 2572/2017 г. на Административен съд – Пловдив. В духа на посочената константна практика решаващият състав е изтъкнал, че разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК не може да намери аналогично приложение спрямо регистрираните земеделски производители, тъй като тя изключва от обхвата на законовата СИО само вещните права върху движими и недвижими вещи, които съпругът-ЕТ е придобил през време на брака за извършване на търговската му дейност и които са включени в търговското му предприятие. Ако съпругът няма качеството на ЕТ, придобитите от него през време на брака вещни права върху движими вещи, предназначени за упражняване на професия или занаят, се подчиняват на разпоредбата на чл. 22, ал. 2 СК и стават негово лично имущество само на това основание, не и по чл. 22, ал. 3 СК. Що се отнася до придобитите от регистрирания земеделски производител през време на брака вещни права върху недвижими имоти, приема се, че те се подчиняват на общите правила на чл. 21 или чл. 22, ал. 1 СК.

Отказът на постоянната съдебна практика да прилага по аналогия разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК по отношение на вещните права върху движими и недвижими вещи, придобити от съпруг-нетърговец, занимаващ се със селскостопанска дейност като източник на доход, намира допълнителни аргументи в разпоредбата на чл. 2, точка 1 ТЗ. Тя предвижда, че физическите лица, занимаващи се със селскостопанска дейност, не се смятат за търговци и обяснението за това е, че с оглед на естеството ѝ, дейността на тези лица по начало не е организирана по търговски начин, поради което не се налага за тях да се прилагат нормите относно търговската регистрация, воденето на търговско счетоводство, данъчно облагане

и т. н.³⁵. В доктрината³⁶ и практиката понятието „селскостопанска дейност“ се тълкува в смисъла, който произтича от дефиницията по член 4, точка 1, буква в) от Регламент (ЕС) № 1307/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 година за установяване на правила за директни плащания за земеделски стопани по схеми за подпомагане в рамките на общата селскостопанска политика и за отмяна на Регламент (ЕО) № 637/2008 на Съвета и Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета (в консолидираната му редакция към 29.12.2020 г.)³⁷. Под това понятие се обхващат: (i) производството, отглеждането или култивирането на селскостопански продукти, включително прибирането на реколтата, доенето, развъждането на животни и отглеждането на животни за селскостопански цели; (ii) поддържането на земеделска площ в състояние, което да я прави подходяща за паша или обработване без подготвителни действия, които са извън рамките на обичайните земеделски методи и машини, съгласно определени от държавите членки критерии въз основа на установена от Комисията рамка, или (iii) извършването на минимална дейност, определена от държавите членки в земеделски площи, които естествено се поддържат в състояние, подходящо за паша или обработване. Що се отнася до видовото понятие „земеделски производители“, то е дефинирано в разпоредбата на § 1, точка 1 от Допълнителните разпоредби на Закона за подпомагане на земеделските производители³⁸ в смисъла на физически и юридически лица, които произвеждат непреработена и/или преработена растителна и/или животинска продукция. В категорията на регистрираните земеделски производители, на чиито имущественобрачни отношения е посветена цитираната по-горе съдебна практика, попадат лицата, които са се регистрирали като земеделски стопани по реда на Наредба № 3 от 29.1.1999 г. за създаване и поддържане на регистър на земеделските стопани³⁹, Такъв земеделски производител не е ЕТ и спрямо него не могат да се прилагат по аналогия законови разпоредби, адресирани към търговците (включително чл. 22, ал. 3 СК), тъй като липсва подобие между

³⁵ По-подробно вж. Герджиков, О. Учебник по търговско право. Част първа. Търговци. С.: ИК „Труд и право“, 2021, с. 58.

³⁶ Калайджиев, А. Търговско право. Обща част. Трето преработено и допълнено издание. С.: ИК „Труд и право“, 2015, с. 65.

³⁷ ОВ L 347, 20.12.2013, 608–670.

³⁸ Обн. ДВ, бр. 58 от 1998 г., последна поправка ДВ, бр. 25 от 26.3.2021 г.

³⁹ Загл. изм. – ДВ, бр. 31 от 2015 г., в сила от 28.4.2015 г. Издадена от министъра на земеделието, горите и аграрната реформа на основание § 4 от Допълнителните разпоредби на Закона за подпомагане на земеделските производители. Обн., ДВ, бр. 10 от 1999 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 11 от 9.2.2021 г. Вж. и чл. 8 от Закона за подпомагане на земеделските производители.

изрично уредената и неуредената хипотеза (арг. от чл. 46, ал. 2 ЗНА). Ако обаче такъв земеделски производител образува предприятие, което по предмет и обем изисква неговите дела да се водят по търговски начин, той ще придобие търговскоправно качество на основание чл. 1, ал. 3 ТЗ (дори сключваните от него сделки да не попадат под чл.1, ал. 1 ТЗ)⁴⁰ и вече ще може да придобива като лично имущество вещни права върху движими и недвижими вещи, предназначени да обслужват търговията му и включени в търговското му предприятие при условията на чл. 22, ал. 3 СК. В тази хипотеза разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК се прилага пряко, а не по аналогия, тъй като придобиващият вещното право съпруг, макар да се занимава със селскостопанска дейност, има вече качеството ЕТ и придобива вещните права в това си качество за целите на своята търговска дейност и като актив, включен в търговското му предприятие по смисъла на чл. 15, ал. 1 ТЗ.

На второ място, за да се приложи разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, необходимо е, според акта за придобиване на вещното право, негов титуляр да е *само съпругът-ЕТ* и същият да е *придобил вещното право именно в търговскоправното си качество*⁴¹ – **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, VII състав; **Решение № 260615** от 28.1.2021 г. по в. гр. д. № 7345/2020 г. на Софийски градски съд, I г. о.; **Решение № 920** от 20.5.2021 г. по в. гр. д. № 821/2021 на Окръжен съд – Варна. В случай че в акта за придобиване на вещното право като негови титуляри са посочени двамата съпрузи (ЕТ и другия съпруг), разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК не намира приложение. Този извод следва от изричното указание в закона, че за да станат „лични“ на съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК, вещните права трябва да са придобити именно и само от съпруга-ЕТ в това му правно качество⁴², а не в съсобственост с други лица, пък било то и с неговия съпруг⁴³. Без значение е дали придобивният

⁴⁰ Така Калайджиев, А. Търговско право. Обща част. Цит. съч., 66–67 и посочената там литература.

⁴¹ Станева, А. Цит. съч., с. 91; Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 29.

⁴² Така и Решение № 109 от 10.6.2016 г. по в. гр. д. № 284/2016 г., втори граждански състав на Апелативен съд Пловдив; обратното – че придобивният способ трябва да е възмезден, за да се приложи разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, е прието в Решение № 640 от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, VII състав.

⁴³ Както основателно отбелязва Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 29, съвместното придобиване противоречи на „търговския характер“ на вещното право.

акт съставлява възмездна или безвъзмездна сделка⁴⁴. Както се изтъкна по-горе по друг повод, за разлика от точка 1 от **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС, разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК не отдава правно значение на обстоятелството дали придобитото от съпруга-ЕТ вещно право е или не е резултат от упражняваната от него търговска дейност, както и дали е придобито срещу насрещна престация. Съдебната практика е имала случай специално да се произнесе, че стойността на придобитото при условията на чл. 22, ал. 3 СК вещно право е без значение, тъй като законът не въвежда никакъв стойностен критерий – **Решение № 201** от 27.6.2011 г. по гр. д. № 1282/2010 г., Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, VII състав. Във всеки случай придобивното основание трябва да съставлява правен акт на частното или на публичното право (сделка, административен акт, съдебно решение или смесен фактически състав с гражданскоправни и публичноправни елементи), за да има яснота кой и в какво правно качество придобива вещното право с оглед подчиняването му на режима на личните имущества на основание чл. 22, ал. 3 СК⁴⁵.

Третият елемент от фактическия състав по чл. 22, ал. 3 СК се изразява в това, че вещното право по предназначение трябва да обслужва осъществяването на търговската дейност на съпруга-ЕТ⁴⁶ – **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 109** от 10.6.2016 г. по в. гр. д. № 284/2016 г., втори граждански състав на Апелативен съд Пловдив; **Решение № 142** от 24.7.2020 г. по в. гр. д. № 73/2020 на Окръжен съд – Шумен; **Решение № 920** от 20.5.2021 г. по в. гр. д. № 821/2021 на Окръжен съд – Варна⁴⁷. Предназначението на вещта да обслужва упражняването на търговската дейност на съпруга-

⁴⁴ Обратно, в Решение № 109 от 10.6.2016 г. по в. гр. д. № 284/2016 г., втори граждански състав на Апелативен съд – Пловдив е прието, че фактическият състав на придобиването на лично имущество от съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 ТЗ включва изискването за възмездно придобиване на вещното право от съпруга-ЕТ в това му качество през време на брака. В същия дух вж. Определение № 314 от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС; Решение № 142 от 24.7.2020 г. по в. гр. д. № 73/2020 на Окръжен съд – Шумен; Решение № 920 от 20.5.2021 г. по в. гр. д. № 821/2021 на Окръжен съд – Варна.

⁴⁵ В този дух вж. Станева, А. Цит. съч., с. 91; Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 30.

⁴⁶ Вж. Станева, А. Цит. съч., с. 91; Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 30.

⁴⁷ В процесния случай съпругът-ЕТ купил в това си качество през време на брака с нотариален акт идеална част от правото на собственост върху урегулиран поземлен имот, като с последващ договор за групов строеж поел задължението да организира и заплати за своя сметка проектирането и строителството на сграда, в която придобива определен в договора апартамент (офис), предназначен за търговската му дейност и включен в търговското му предприятие.

ЕТ към момента на придобиване е определящо за вещния ѝ статут – така **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС. Заслужава да се припомни, че още в мотивите на **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС предназначението на придобитото през време на брака вещно право за обслужване на търговската дейност на съпруга-ЕТ беше въздигнато в един от материалните критерии за изключване от обхвата на СИО⁴⁸. Прие се, че режимът на СИО обхваща само вещни права и парични влогове⁴⁹ с потребителски характер, предназначени за задоволяване на нуждите на семейството, докато дейността на ЕТ е насочена към формиране на приход и печалба от търговска дейност, извършвана посредством търговското предприятие. Няма правна пречка имуществото, включено в търговското предприятие, да обхваща и вещни права и парични влогове с потребителски характер, но те не са предназначени да задоволяват нуждите на семейството на ЕТ, поради което нямат правната характеристика на СИО и остават извън обхвата ѝ. Във всеки случай меродавно е предназначението, което вещта е имала към момента на придобиването ѝ от съпруга-ЕТ. Предходното предназначение на вещта и последващата промяна на нейното предназначение не променят правото на собственост по чл. 22, ал. 3 СК – **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, въззивно гражданско отделение, VII състав. Предназначението на вещта, свързано с обслужване на търговската дейност на титуляра на вещното право (съпруга-ЕТ), предопределя включването ѝ по силата на закона в състава на търговското предприятие, тъй като последното представлява съвкупност от права, задължения и фактически отношения, обслужващи търговската дейност на титуляра на предприятието. Съдебната практика, изразена в **Решение № 10** от 10.2.2006 г. по гр. д. № 725/2005 г., I г. о. на ВКС, е имала случай да се произнесе, че придобитото през време на брака от съпруга-ЕТ право на собственост върху офис, намиращ се в жилищна

⁴⁸ Другият критерий, изведен в мотивите на ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС, е придобиването на вещното право от съпруга-ЕТ в резултат от осъществяваната от него търговска дейност. Придобиването в резултат от търговска дейност, упражнявана от съпруга-ЕТ, изключва по своето естество приноса на другия съпруг-нетърговец и обуславя причисляването на вещното право към личното имущество на съпруга-ЕТ. Заслужава да се подчертае, че разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК се абстрахира от този критерий и не му отдава самостоятелно правно значение като елемент от фактическия състав за придобиване на вещно право като лично имущество от съпруга-ЕТ на посоченото основание (чл. 22, ал. 3 СК).

⁴⁹ Това е с оглед обхвата на СИО при действието на чл. 19, ал. 1 от отм. СК от 1985 г.

сграда⁵⁰, представлява лично имущество на този съпруг и ако в един по-късен момент предназначението на офиса бъде променено и същият бъде преустроен в жилище по смисъла на § 5, точка 30 от Допълнителните разпоредби на ЗУТ във връзка с чл. 40 ЗУТ.

Четвъртият, и бих казала най-спорен в доктрината елемент от фактическия състав на чл. 22, ал. 3 СК, е свързан с тълкуването на изрично поставеното в тази разпоредба изискване, вещното право да е „включено в предприятието на съпруга-ЕТ“. Това изискване се посочва в съдебната практика като един от елементите на фактическия състав за придобиване на лично имущество от съпруг-ЕТ по чл. 22, ал. 3 СК – **Определение № 381** от 5.7.2013 г. по гр. д. № 3223/2013 г., Г. К., I г. о. на ВКС, **Определение № 314** от 30.7.2014 г. по гр. д. № 3117/2014 г., Г. К., II г. о. на ВКС; **Решение № 100** от 13.7. 2017 г. по гр. д. № 413/2016 г., Г.К., III г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 142** от 24.7.2020 г. по в. гр. д. № 73/2020 на Окръжен съд – Шумен; **Решение № 920** от 20.5.2021 г. по в. гр. д. № 821/2021 на Окръжен съд – Варна и др. Според авторитетни мнения в доктрината⁵¹ търговският характер на вещното право в хипотезата на чл. 22, ал. 3 СК е обективен и с оглед на това формулировката „включени в предприятието“ не изразява самостоятелно материалноправно условие, а е само пояснение, че се касае за права, придобити за нуждите на търговската дейност. Изтъква се, че понятието „включване в предприятието“ не може да се тълкува като някакъв формален правен акт, тъй като предприятието е част от имуществото на физическото лице-ЕТ и не съществува правна възможност физическото лице с търговскоправно качество да сключва сделки само със себе си, като физическо лице – от една страна, и като едноличен търговец – от друга⁵². Така е, защото придобиването на търговскоправно качество от физическото лице не води до възникване на нов правен субект, различен от същото това физическо лице.

Без съмнение, изложените съображения се основават на закона и заслужават особено внимание, но те сякаш не дават достатъчно ясно и убедително обяснение за изрично формулираното в чл. 22, ал. 3 СК изискване, вещното право да е *включено в предприятието на ЕТ*. Тълкуването

⁵⁰ Относно легалната дефиниция за понятието „жилищна сграда“ вж. § 5, точка 29 от Допълнителните разпоредби на ЗУТ. Според нея това е сграда, предназначена за постоянно обитаване и се състои от едно или повече жилища, които заемат най-малко 60 на сто от нейната разгъната застроена площ. При определяне предназначението на сградата ателиетата се считат за жилища.

⁵¹ Станева, А. Цит. съч., с. 92, 93; Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 31.

⁵² Станева, А. Цит. съч., с. 92 и посочената там литература и съдебна практика.

на тази разпоредба показва, че по начина, по който е формулирано, това изискване е посочено като едно от материалноправните условия, необходими по закон, за да остане придобитото от съпруга-ЕТ през време на брака вещно право извън обхвата на СИО и да стане негово лично имущество. Не може да се пренебрегне фактът, че при изброяване на елементите от фактическия състав за придобиване от съпруга-ЕТ на личното имущество по чл. 22, ал. 3 СК законодателят е използвал съединителния съюз „и“ („вещни права, придобити от съпруг-ЕТ, по време на брака, за упражняване на търговската му дейност **и** включени в неговото предприятие“)⁵³. Наличието на съединителен съюз „и“, който – както е известно – винаги изразява нуждата от кумулативно изпълнение на изброените от законодателя изисквания, показва, че на включването на вещното право в предприятието на ЕТ е придадено относително самостоятелно значение, редом с останалите условия за изключване на вещното право от обхвата на СИО по чл. 21, ал. 1 СК при приложим законов режим на общност. Заслужава да се изтъкне, че още в **точка 1, изречение второ от диспозитива на ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС** беше обърнато внимание на правното значение на изискването, вещното право да е включено в предприятието на съпруга-ЕТ. Подчерта се недвусмислено, че вещите, правата върху вещи и паричните влогове, придобити по време на брака в резултат от упражняваната търговска дейност, не са СИО, *когато са включени в търговското предприятие*. Именно от точка 1 на **ТР № 2/2001 г.** това изискване беше пренесено буквално в разпоредбата на чл. 22, ал. 3 на СК от 2009. Няма съмнение, че изискването за „включване“ на вещното право в предприятието на съпруга-ЕТ не дава основание да се мисли за каквито и да било прилики с извършването на непарични вноски в търговско дружество по чл. 72 и сл. ТЗ, кооперация или друго юридическо лице, а следва да се схваща единствено в смисъл на изискване за осчетоводяване на вещното право като актив на предприятието⁵⁴. Става дума за отразяване (заприходяване) в счетоводните книги при спазване на

⁵³ Понякога видът на този съединителен съюз „и“ се пренебрегва и в хода на каузалното тълкуване в съдебната практика се замества произволно със съюза „или“, изразяващ не кумулативност, а алтернативност на посочените от законодателя елементи от фактическия състав на чл. 22, ал. 3 СК. Така например, в Решение № 225 от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК е прието, че ако сградата, придобита от съпруга-ЕТ, не е предназначена за упражняване на търговската му дейност *или* (курсивът мой, Е. М.) не е включена в предприятието на ЕТ, както изисква разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, за да се счита същата *ex lege* лична собственост на съпруга-ЕТ, влагането на средства от съпруга-ЕТ за придобиването ѝ обосновава трансформация на лично имущество по чл. 23, ал. 1 или 2 СК.

⁵⁴ Така и Марков, М. Придобиване на вещни права от съпругеската общност от съпруга-едноличен търговец. – Собственост и право, 12/2014, ЕПИ онлайн.

нормите на Закона за счетоводството и актовете по неговото прилагане. Не може, също така, да има спор по това, че осчетоводяването на едно имуществено право на ЕТ има само доказателствено значение, както и че счетоводното отразяване не поражда правата и задълженията, нито определя техния характер⁵⁵. Но и трудно може да се отрече, че всеки търговец, включително ЕТ, има публичноправно задължение да води счетоводство, в което да отразява движението на имуществото на своето предприятие, да го регистрира в хронологичен ред, да отчита счетоводно актива и пасива в съдържанието на предприятието, да установява чрез инвентаризация наличността и оценката на елементите от актива и пасива, да изготвя годишен финансов отчет, да представя съответни счетоводни справки и т.н. (арг. от чл. 53, чл. 54 ТЗ във връзка с чл. 2, точка 1, чл. 3, ал. 1, ал. 4 и др. от Закона за счетоводството⁵⁶). Доколкото правилата на чл. 15 и сл. и чл. 56 и сл. ТЗ не уреждат юридически критерии за разграничаване на търговското предприятие от останалото (лично, с нетърговски характер) имущество на ЕТ, ще се счита, че в състава на предприятието като съвкупност от права, задължения и фактически отношения попадат всички вещни и други имуществени права на ЕТ, които са осчетоводени⁵⁷.

Въвеждането на нормативното изискване за „включване“ на вещното право по чл. 22, ал. 3 СК в предприятието на съпруга-ЕТ, за да се счита то за негово лично (извън СИО) имущество, проявява практическото си значение при вещни права върху вещи, които с оглед на своя вид и функционално предназначение в еднаква степен могат да обслужват както задоволяването на нуждите на семейството, така и нуждите на търговската дейност (напр. вещите, съставляващи обзавеждане на кухненската част в офиса на търговеца и на кухнята в жилището, което той обитава със семейството си). Още в **ТР № 2/2001 г.** беше признато, че „имуществото, включено в търговското предприятие, може да обхваща вещи, права върху вещи и парични влогове с потребителски характер“, макар и не предназначени за задоволяване на нуждите на семейството на ЕТ. С оглед на такива хипотези, но не само на тях, законодателят не се е ограничил само до предназначението на вещта, свързано с обслужване на търговската дейност на титуляра на вещното право (ЕТ), но е добавил и изискването за „включване“ на последното в предприятието, т. е. за счетоводното му

⁵⁵ Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 31.

⁵⁶ По-подробно вж. Маринчев, А. Въведение в счетоводството. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“. Издателски комплекс – УНСС, 2015, с. 46 и сл.

⁵⁷ За този процес по-подробно Маринчев, А. Цит. съч., с. 122 и сл.

отразяване. Целта е да се внесе определеност и яснота най-вече при движимите вещи, доколкото предназначението на една движима вещ нерядко е конкретен фактически въпрос. Законодателят е намерил за целесъобразно да въведе, редом с материалния белег за търговския характер на вещното право (предназначението на вещта при придобиването ѝ), още и един „формален“ белег – чрез изискването за включването на това право в предприятието чрез неговото осчетоводяване, именно за да ограничи риска от спорове между съпрузите за това, дали вещното право е СИО или е лично на съпруга-ЕТ и да облекчи доказването в случай на спор.

Съдебната практика при действието на чл. 22, ал. 3 СК от 2009 г., обективизирана в **Решение № 640** от 16.5.2019 г. по в. гр. д. № 610/2019 г. на Окръжен съд – Пловдив, въззивно гражданско отделение, VII състав, е имала повод да се произнесе, че „последната предпоставка, за да се приеме, че определено вещно право е лична собственост на съпруга-ЕТ, е то да е включено в предприятието. Законът не изисква това да е станало в някаква специална форма, а следва да се отбележи, че предвид това, че съпружеската общност е бездялова, е невъзможно и включването чрез сделка между двамата съпрузи. Придобиването на лично имущество от ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК не е поставено в зависимост от волята на другия съпруг. Дали вещните права са включени в имуществото на предприятието се определя и от това, дали това имущество е отразено като придобиване в счетоводните книги на ЕТ, респ. дали ако се касае за реализиране на строителство, след приемане на сградата тя е заприходена и се начисляват амортизационни отчисления, данък сгради и т. н.“. Посоченият съдебен акт продължава линията, възприета в **Решение № 289** от 18.1. 2012 г. по гр. д. № 1475/2010 г. на II г. о. на ВКС, **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, **Решение № 201** от 27.6.2011 г. по гр. д. № 1282/2010 г., Г.К., II г. о. на ВКС и др., в които е прието, че вещните права са включени в предприятието на съпруга-ЕТ, ако са отразени като придобиване на ЕТ в счетоводните книги, без произходът на средствата, вложени в придобиването на вещните права, включени в предприятието и обслужващи търговската дейност на съпруга-ЕТ, да е определящ за вещния статут на тези вещи.

За правното значение, което съдебната практика придава на елемента „включване в търговското предприятие на съпруга-ЕТ“ по чл. 22, ал. 3 СК, показателен е тълкувателният извод, възприет в **Решение № 100** от 13.7.2017 г. по гр. д. № 4131/2016 г., Г.К., III г. о. на ВКС, постановено по

реда на чл. 290 ГПК⁵⁸. Според него, когато имотът е включен в търговското предприятие, означава, че той не е предназначен за задоволяване на нуждите на семейството, а служи за реализиране на търговската дейност на съпруга-ЕТ. Тогава това вещно право е въвн от обхвата на СИО по чл. 21, ал. 1 СК. Когато обаче придобитият от съпруга-търговец през време на брака имот не е заприходен в предприятието на ЕТ и служи за задоволяване на семейни (жилищни) нужди, съпругът на ЕТ може да претендира дял от този имот при прекратяване на СИО, защото имотът става съсобствен на съпрузите при условията на чл. 21, ал. 1 СК (стига да е придобит в резултат на съвместен принос). Когато земята, върху която е била построена през време на брака със съвместен принос сградата, е лична собственост на съпруга-ЕТ, но сградата не е включена в търговското му предприятие и се ползва за задоволяване на нуждите на семейството, практиката приема, че приложение следва да намери разрешението, дадено с точка IV от ППВС № 5/1972 г.⁵⁹, доколкото разпоредбата на чл. 21, ал. 1 СК относно придобиване на вещни права в СИО установява изключение от действието на принципа на приращението по чл. 92 ЗС⁶⁰ – **Решение № 100** от 13.7.2017 г. по гр. д. № 4131/2016 г., Г. К., III г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК. Доказателствената тежест по въпроса, дали изградената през време на брака сграда е включена в търговското предприятие на съпруга-ЕТ, лежи върху ищеца-ЕТ, претендиращ сградата да е негово лично имущество на основание чл. 22, ал. 3 СК (арг. от чл. 154, ал. 1 ГПК).

⁵⁸ Касационното обжалване по това дело е било допуснато по въпроса допустимо ли е да се установява в отношенията между бивши съпрузи дали придобитото от съпруга-ЕТ е в резултат на неговата търговска дейност, в хипотезата на собственост на ЕТ върху земята, при въведено от другия съпруг възражение за възникнала СИО върху изградената върху земята сграда, при поддържано допълнително основание по чл. 280, ал. 1, точка 1 ГПК за противоречие на въззивното решение с ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВСК и точка IV от ППВС № 5/1972 г.

⁵⁹ Тя предвижда, че в обхвата на СИО се включва сградата, построена през време на брака върху земя, индивидуална собственост на единия съпруг, макар да не е било учредено право на строеж в полза на другия съпруг. Тази хипотеза не бива да се смесва със случая, при който съпругът-ЕТ придобива имот през време на брака чрез учредяване на право на строеж и поемане на задължение за изграждане на бъдеща сграда. Придобитият по този начин имот (сграда) принадлежи изцяло и само на съпруга-ЕТ и е негово лично имущество – така точка 1 от ТР № 2/2001 г. на ОСГК на ВКС.

⁶⁰ При учредено в полза на единия от съпрузите през време на брака право на строеж върху поземлен имот на трето лице, ако изградената въз основа на него постройка надхвърля обема на учреденото право на строеж, то, според постоянната съдебна практика, построеното свръх (извън) този обем се придобива по приращение от собственика на земята, когато има юридическо основание да бъде самостоятелен обект – Решение № 980 от 1994 г. по гр. д. № 781/1994 г., I г. о. на ВС; Решение № 313 от 16.4.2009 г. по гр. д. № 4877/2007 г., Г.К., III г. о. на ВКС; Решение № 137 от 17.8.2010 г. по гр. д. № 3954/2008 г., Г.К., I г. о. на ВКС; Решение № 1229 от 16.1.2009 г. по гр. д. № 4889/2007 г., Г.К., I г. о. на ВКС; Решение № 489 от 30.5.2009 г. по гр. д. № 372/2008 г., Г.К., IV г. о. на ВКС и др.

Решаващият състав на ВКС е констатирал, че за установяване на обстоятелствата, свързани с включването на процесната сграда в търговското предприятие на ищеца (съпруга-ЕТ), въззивният съд е следвало да назначи съдебно-счетоводна експертиза⁶¹ със задача да провери дали сградата е била заприходена като елемент от търговското предприятие на ищеца, дали са били начислявани амортизационни отчисления и данък сгради за нея, какво е конкретното предназначение на различните построени в имота обекти за упражняваната от ищеца търговска дейност към момента на придобиване на сградата и дали средствата, вложени за изграждането ѝ, са резултат от тази дейност (в духа на т. 1 от **ТР № 2/2001 г.** на ОСГК на ВКС). Решаващият състав на ВКС се е мотивирал с това, че всички посочени обстоятелства са относими към спора и страните е следвало да получат указания от съда за установяването им.

V.

В доктрината се приема, че разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК е императивна и не допуска уговаряне на нещо различно в брачен договор между страните⁶². Притежаването на търговскоправно качество от съпруга обаче не изключва възможността той да придобие през време на брака вещни права като лично имущество на някое от останалите основания за изключване на действието на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 3 СК, и в частност чрез трансформация на друго лично имущество по чл. 23 СК. Съдебната практика, обективирана в **Решение № 225** от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 361** от 27.7.2016 г. по в. гр. д. № 263/2016 г. на Окръжен съд – Плевен и др., е имала повод да се произнесе, че основанието, предвидено в чл. 22, ал. 3 от действащия СК, не е единственият способ за придобиване през време на брака на лично имущество от съпруга-ЕТ. Приема се, че няма правна пречка съпругът-ЕТ, с оглед на действителното фактическо положение и събраните по делото доказателства, да основе претенцията си за придобиване на лично имущество и на някое от другите основания, предвидени в разпоредбите на чл. 22, ал. 1 и 2 СК, а също и на преобразуване на лично имущество по чл. 23 СК. Този извод се обосновава в практиката както със съображения от логическото и систематичното тълкуване на посочените разпоредби на СК, така и с безспорното положение, че придобиването на търговскоправно качество

⁶¹ Вж. точка 10 от ТР № 1 от 4.1.2001 г. на ОСГК на ВКС по тълк. гр. д. № 1/2000 г.

⁶² Така и Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 31.

от физическото лице не води до възникването на нов правен субект, а само обуславя подчиняването на физическото лице-ЕТ на специален правен режим, свързан с възникване на публичноправно задължение за вписване и обявяване в търговския регистър на подлежащите на вписване/обявяване обстоятелства и актове и за водене на счетоводство, с прилагане на специални норми към сключваните от търговеца сделки, с облагането му по особен данъчноправен режим⁶³, а също и с предвиждането на специални норми относно имуществените отношения между търговеца и съпруга му.

Ако съпругът-ЕТ придобие през време на брака сграда с търговско предназначение, в зависимост от конкретните фактически обстоятелства той може да се позове за придобиването на лично имущество не само на разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, но и на някое от основанията по чл. 22, ал. 1 СК (например наследяване, дарение и др.) или на чл. 23 СК (трансформация на лично имущество) – така и **Решение № 225** от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК; **Решение № 361** от 27.7.2016 г. по в. гр. д. № 263/2016 г. на Окръжен съд – Плевен.

В случая, разгледан с **Решение № 225** от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК, касационното обжалване е допуснато по следните материалноправни въпроси: когато по време на брак между страните върху имот – съсобствен между единия съпруг и трето лице, въз основа на отстъпено от третото лице на съпруга – съсобственик право на строеж бъде изграден нов строеж, който, макар и с търговско предназначение, не е включен в предприятието на регистрирания като едноличен търговец съпруг, може ли да се признае: (1) наличието на частична трансформация на лични средства на съпруг по чл. 23, ал.2 СК за стойността на тези от вложените в строежа материали, които са закупени от съпруга-ЕТ, за което са налице фактури, издадени на търговеца; (2) наличието на частична трансформация на лични средства на съпруг по чл. 23, ал.2 СК за стойността на тези от вложените в строежа парични средства, които са оборотни средства или печалба на регистрирания търговец, за което са налице свидетелски показания; (3) пълна трансформация на лични средства на съпруг по чл. 23, ал.1 СК, когато целият строеж е извършен със закупени от съпруга-ЕТ материали, респ. от оборота или печалбата на търговеца. Решаващият състав е приел в духа на точка 1 от **ТР № 2/2001** г., че имуществото на ЕТ, което обслужва търговската му дейност (търговското предприятие по чл. 15, ал. 1 ТЗ) е

⁶³ Пак там, с. 15.

относително обособено от останалото негово имущество с нетърговски характер и предназначение, както и че придобиването в резултат на търговска дейност, осъществявана от ЕТ, изключва по своето естество приноса на другия съпруг-нетърговец. В тази хипотеза, ако сградата не е предназначена за упражняване на търговската дейност или не е включена в предприятието на ЕТ, както изисква разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, за да се счита същата лична собственост на съпруга-ЕТ по силата на закона, влягането на средства от ЕТ за придобиването ѝ обосновава трансформация на лично имущество по смисъла на чл. 23, ал.1 или 2 СК. Прието е, че представените по делото 24 бр. фактури за закупени строителни материали на обща стойност 4 748.20 лв., издадени на името на ЕТ в това му качество доказват извънсемейния произход на част от вложените в строителството на сградата средства. Поради това е прието, че 4 748/24 657 ид. части от сградата са станали лична собственост на касатора на основание частична трансформация на лично имущество по чл. 23, ал.2 СК, а останалите 19 909/24 657 ид. части от същата са придобити от съпрузите в режим на СИО, която след прекратяването ѝ се е превърнала в обикновена съсобственост при равни права – по 9 954.5/24 657 ид. части за всеки от тях⁶⁴.

⁶⁴ Съвсем мимоходом отбелязвам също, че през последните години е формирана противоречива практика на състави на Гражданска колегия на ВКС по въпроса, при извършен строеж от съпрузи по време на брака им, *без учредено право на строеж*, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, придобива ли се в режим на съпругеска имуществена общност частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена. Част от съставите приемат, че разрешението в точка 4 на ППВС № 5/1972 г. намира приложение и в случаите, когато единият съпруг е бил собственик на идеална част от поземления имот, в който е построена сграда по време на брака между съпрузите. Построеното в съсобствен имот става съсобствено между собствениците на терена на основание принципа на приращението по чл. 92 ЗС, като частта от него, съответстваща на правата на единия съсобственик, който е бил в брак по време на строителството, става съпругеска имуществена общност – Решение № 191 от 18.12.2015 г. по гр. д. № 1345/2015 г. Г. К., I г. о. на ВКС. Други състави са имали случай да постановят, че за преценката дали една жилищна сграда е попаднала в съпругеската имуществена общност на страните в резултат на приращение (по чл.92 ЗС), е от значение да бъде установено, дали сградата е построена в дворно място, което е било индивидуална собственост на единия от съпрузите или е било съсобствено между единия от съпрузите и трето лице. Така е, защото в двете хипотези изводът е различен – в първия случай съдебната практика (точка 4 от ППВС 5 /1972 г. и опряната на него практика) приема извода, че сградата е попаднала в съпругеската имуществена общност (че не е опровергана презумпцията за съвместен принос, установена в правилото на чл.21,ал.3 от СК, във втория – че върху построеното е възникнала съсобственост на собствениците на терена – така Решение № 134 от 8.11.2017 г. по гр. д. № 4951/2016 г. Г. К., I г. о. на ВКС. При наличието на констатираната противоречива съдебна практика с Определение № 105 от 3.7.2019 г. по гр. д. № 1507/2018 г., Г. К. II г. о. на ВКС, решаващият състав е спрял производството по висящото пред него дело и е предложил на ОСГК на ВКС да постанови тълкувателно решение по следния материалноправен въпрос: При извършен строеж от съпрузи по време на брака им, без учредено право на строеж, в поземлен имот, съсобствен между единия съпруг и трето лице, придобива ли

Вземайки повод от обсъденото в практиката съотношение между придобиването на лично имущество от съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК и възможността му да се позове на преобразуване на лично имущество по чл. 23 СК, заслужава да изтъкнем първо, че чл. 22, ал. 3 СК съдържа *особена* разпоредба, която може да намери приложение само по отношение на придобитите единствено от съпруга с търговскоправно качество вещни права през време на брака. Напротив, за приложението на разпоредбите относно трансформацията на лично имущество по чл. 23 СК търговскоправното качество на съпруга е поначало без правно значение. Второ, налице са принципни различия между фактическите състави на двете групи основания за придобиване на лично имущество през време на брака, поради което не следва да се допуска смесването им. Това се отчита и в съдебната практика – **Решение № 510** от 10.12.2014 г. по в. гр. д. № 513/2014 на Софийски окръжен съд. На основание чл. 22, ал. 3 СК лично имущество стават вещните права, придобити от съпруга-ЕТ по време на брака за осъществяване на търговската му дейност и включени в неговото търговско предприятие, без оглед на това какъв е произходът на средствата за придобиването им от съпруга-търговец. Напротив, в разпоредбите на чл. 23, ал. 1 и 2 СК са уредени два вида преобразуване на лично имущество – пълно и частично, при които източникът (произходът) на средствата за финансиране на придобиването на вещното право – *от лично имущество на съпруг*, има решаващо значение за правната квалификация на придобивното основание като „преобразуване на лично имущество“ по смисъла на чл. 23 СК. Принципът, че при трансформацията на лично имущество характерът на собствеността върху придобития имот се определя само от произхода на вложените в придобиването средства, но не и от това, кой от двамата съпрузи е приобретател, беше потвърден и в мотивите към точка 4 от **ТР № 5/2013** г. от 29.12.2014 г. на ОСГТК на ВКС. За да приеме, че е допустимо установяването на пълна и частична трансформация на лично имущество на основание чл. 23, ал. 1 и 2 СК и в случаите, при които недвижимият имот е бил придобит през време на брака по силата на договор за покупка от двамата съпрузи като купувачи, ОСГТК на ВКС се аргументира с това, че критерият за преобразуване на лично имущество в закупения през време на брака имот е изцяло обективен и се предопределя от характера на вложените в придобиването средства (получени от преобразуване на лично имущество), а не от това,

---

се в режим на съпругеска имуществена общност частта от построеното, съответстваща на правата на съпруга от съсобствеността върху терена. Доколкото ми е известно, такова тълкувателно дело все още не е образувано.

на името на кой от съпрузите е придобит имотът през време на брака. При пълната трансформация стойността на придобитото от съпруга през време на брака вещно право е *изцяло* покрита със средства от негово лично имущество, като в тези случаи новопридобитото вещно право става изцяло лично на съответния съпруг. При частичната трансформация стойността на придобитото по време на брака от съпруга вещно право се покрива *отчасти* със средства от личното имущество на придобиващия съпруг, а останалата част от цената се доплаща с общи средства на двамата съпрузи или със заем, като в този случай лично притежание на съпруга е само съответната част от придобитото, освен ако тази част е незначителна (арг. от чл. 23, ал. 2 СК) – **Решение от 20.4.2011 г.** по гр. д. № 491/2010 г., Г. К., III г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК. За да се приеме, че се е осъществил фактически състав на преобразуването на лично имущество, от съществено значение във всички случаи е да се установи, че именно тези средства, които произхождат от осребряване на лично имущество на придобиващия съпруг, са вложени в новопридобитото от него през време на брака вещно право. Липсата на този елемент е пречка да се приеме наличие на трансформация на лично имущество, независимо пълна или частична. В тежест на съпруга, който претендира, че в резултат на трансформация по чл. 23 СК притежава целия имот или дял от него като лично имущество, е да установи при условията на пълно и главно доказване, че при придобиването на вещното право са вложени негови лични средства, произхождащи от негово лично имущество, чиито точен размер следва да съответно доказан с допустимите от ГПК доказателствени средства – **Решение № 581** от 2.8.2010 г. по гр. д. № 1329/2009 г., Г. К., I г. о. на ВКС; **Решение № 843** от 21.7.2011 г. по гр. д. № 315/2010 г., Г. К., IV г. о. на ВКС; **Решение № 541** от 7.7.2004 г. по гр. д. № 158/2004 г., Г. К., I г. о. на ВКС и др. Под „лични средства“ в хипотезата на трансформация на парични средства или на вещни права върху вещи от един вид във вещни права върху други придобити от претендиращия съпруг през време на брака вещи, съдебната практика разбира влагането на средства, получени от продажба/отчуждаване на лично имущество на този съпруг, придобито от него по наследство, по дарение, от обезщетение за отчужден личен имот, преди брака или чрез други способности по членове 22–23 СК, доказването на които обуславя несъмнен извод за изключване на презумпцията за съвместен принос на двамата съпрузи по чл. 21, ал. 3 СК – **Решение № 510** от 10.12.2014 г. по в. гр. д. № 513/2014 на Софийски окръжен съд. С оглед на разграничението между фактическите състави за придобиване на лично имущество по чл. 23 СК (преобразуване на лично

имущество) и по чл. 22, ал. 3 СК (придобиване от съпруг-ЕТ) съдебната практика е имала повод да изтъкне, че доколкото по делото се твърди, че средствата за построяване на процесния имот са придобити от претендиращия съпруг в резултат от дейността му като ЕТ и са представени фактури за закупени на негово име строителни материали, то за да се приеме, че е придобил собствеността върху построената през време на брака сграда на основание чл. 22, ал. 3 СК, трябва да се касае за вещно право, придобито по възмезден начин от съпруга, регистриран като търговец, в това му качество през време на брака, имотът да е предназначен за упражняване на търговската дейност на придобиващия съпруг-ЕТ към момента на придобиването му, имотът да е включен в предприятието на съпруга-ЕТ като е заведен в счетоводните книги на ЕТ, а ако се касае за извършено строителство на сграда, след приемане на сградата тя трябва да е заприходена и да се начисляват амортизационни отчисления, данък сгради и т.н. – **Решение № 90** от 18.4.2013 г. по гр. д. № 571/2012, Г.К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК. За да се приеме, че сградата е станала лична собственост на съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК, а не е СИО или лична на съпруга в резултат на трансформация на лично имущество по чл. 23 СК, нужно е, освен да е налице регистриран ЕТ и сградата, към момента на придобиването ѝ, да е предназначена за упражняване на търговската му дейност, още и да се докаже при условията на пълно и главно доказване, че същата тази сграда е включена като част от предприятието на съпруга-ЕТ – **Решение № 510** от 10.12.2014 г. по в. гр. д. № 513/2014 на Софийски окръжен съд.

Все във връзка със съотношението между придобиването на лично имущество от съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК и възможността му да се позове на преобразуване на лично имущество по чл. 23 СК, съдебната практика е имала повод да постанови, че ако сградата, придобита от съпруга-ЕТ, не е предназначена за упражняване на търговската му дейност *или* (курсивът мой, Е. М.) не е включена в предприятието на ЕТ, както изисква разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК, за да се счита същата *ex lege* лична собственост на съпруга-ЕТ, влягането на средства от съпруга-ЕТ за придобиването ѝ обосновава трансформация на лично имущество по чл. 23, ал. 1 или 2 СК – **Решение № 225** от 10.3.2016 г. по гр. д. № 1958/2015 г., Г. К., I г. о. на ВКС, постановено по реда на чл. 290 ГПК.

VI.

През последните две десетилетия немалко спорове в доктрината и съдебната практика се водеха относно това допустимо ли е включването на вещни права под режим на законова СИО в предприятието на съпруга-ЕТ и какви са правните последици от това. Обсъждаше се по-специално дали при това е налице правен акт на ЕТ и неговия съпруг, който да води до автоматично прекратяване на СИО по отношение на придобитите по този ред от съпруга-ЕТ вещни права. Най-честият повод за тези дискусии даваше (и продължава да дава⁶⁵) приложението на разпоредбите на чл. 27, ал. 1–4 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица (ЗДДФЛ⁶⁶), които уреждат възможността ЕТ да включи в предприятието си придобити от него движими и недвижими вещи под режим на СИО, като „ги заведе в счетоводството на ЕТ по цена на придобиването им, доказана с документи“ – **Решение № 11600** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 4277/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 5418** от 10.4.2019 г. по адм. д. № 11836/2018 г., I отд. на ВАС; **Решение № 3444** от 11.3.2019 г. по адм. д. № 13870/2018 г., I отд. на ВАС; **Решение № 8495** от 25.6.2018 г. по адм. д. № 13819/2017 г., I отд. на ВАС; **Решение № 391** от 28.2.2018 г. по адм. д. № 2858/2017 г. на Административен съд – Варна. За целта физическото лице-ЕТ трябва да състави протокол, в който посочва вида на вещта и цената, по която същата е придобита, а когато вещното право върху вещта е в режим на СИО, другият съпруг следва да изяви във формата на писмена декларация с нотариална заверка на подписа съгласието си за включване на вещта в имуществото на ЕТ (чл. 27, ал. 3–4 ЗДДФЛ).

Относно понятието „включване“ на вещь (по-точно на вещно право) в предприятието на съпруга-ЕТ в доктрината липсва единомислие. Дебатите по неговото съдържание започнаха още преди приемането на ЗДДФЛ, при действието на първоначалната редакция на чл. 614, ал. 2 ТЗ⁶⁷, предвиждаща, че масата на несъстоятелността в производство по несъстоятелност, открито по отношение на ЕТ или неограничено отго-

⁶⁵ Съвсем наскоро състав на ВКС с Определение № 60301 от 6.7.2021 по гр. д. № 974/2021 Г.К., II-ро г. о. допусна касационно обжалване на решение на въззивната инстанция по следните два въпроса: (1) допустимо ли е от разпоредбата на чл. 24, ал. 1 СК и при даденото тълкуване в точка 6 на ШВС № 5/1972 г., разпореждане по време на брака с имущество, придобито в СИО, извършено от двамата съпрузи в полза на единия от тях, регистриран като ЕТ; (2) какво е значението във връзка с това на предвидената в чл. 27 ЗДДФЛ възможност съпругът нетърговец да даде писмено съгласие с нотариална заверка на подписа за включване на движими и недвижими вещи, придобити в СИО, в имуществото на ЕТ, регистриран от другия съпруг.

⁶⁶ Обн., ДВ, бр. 95 от 2006 г., в сила от 1.1.2007 г., посл. изм. бр. 14 от 2021 г.

⁶⁷ Обн., ДВ, бр. 63 от 1994 г.

ворен съдружник в търговско дружество, обхваща, покрай другото, и вещните права и паричните влогове – СИО, *включени в предприятието му* (курсивът мой, Е. М.). Доктрината основателно повдигна питането в какъв смисъл следва да се разбира изразът „*включени в предприятието му*“, когато става въпрос не за търговец-юридическо лице, чието имущество е отделно от имуществата на формиращите членската му маса правни субекти (съдружници и акционери при търговските дружества по чл. 63 и сл. ТЗ, съответно – член-кооператори при кооперациите по Закона за кооперациите от 1999 г.), правещи паричните и непаричните вноски, а за физическо лице – ЕТ по чл. 56 ТЗ. Този въпрос се е поставял и в съдебната практика – **Решение № 11602** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 2995/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 3482** от 20.3.2018 г. по адм. д. № 9099/2017 г., I отд. на ВАС и др. Във връзка с това най-често се изтъква, че имуществото на ЕТ не е юридически обособено от това на самото физическо лице, а е едно цяло, част от което, като съвкупност от права, задължения и фактически отношения, изразява дейността на търговеца⁶⁸ и е предназначено да обслужва търговската дейност на същото

⁶⁸ От гледна точка на обективната концепция за търговското предприятие при действието на чл. 27 от отм. ТЗ от 1897 г. Кацаров, К. Систематичен курс по българско търговско право. Четвърто фототипно издание. С., 1990, с. 5 и сл. определя търговското предприятие („търговска къща“) като съвкупността от права, задължения и фактически отношения, които принадлежат на търговеца, свързани са юридически със сключването от него на търговски сделки по занятие и могат в своята цялост, като стопанска единица, да бъдат предмет на прехвърлителни и правоучредителни сделки (прехвърляне и залагане) в гражданския оборот. За Диков, Л. Курс по търговско право. Том I. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 1992, с. 31 и сл. търговското предприятие е „сборът от права, вещи или фактически отношения, имащи имуществена стойност, които спадат към търговията му, включително и дълговете му“. Във връзка със съотношението между търговското предприятие и останалото имущество на търговеца Л. Диков приема, че „отделянето на търговския патримониум на търговеца от останалото му имущество не е прокарано в българското законодателство в оная крайност, каквато познават някои минали епохи“ (с. 33). По-конкретно, кредиторите по търговски вземания срещу търговеца могат да се удовлетворяват не само от „търговския му патримониум“ (търговското предприятие), но и от останалото му лично имущество, невключено в търговското предприятие. И обратно – личните (нетърговските) кредитори на лицето с търговскоправно качество по вземания, несвързани с търговската му дейност, могат да насочват принудително изпълнение за удовлетворяване на неудовлетворените им притезания и върху активите, включени в търговското предприятие на своя дължник, не само върху активите извън предприятието. И в двата случая се прилага принципът, че цялото секвестрируемо имущество на длъжника служи като общо обезпечение на неговите кредитори (чл. 133 ЗЗД). Освен това, нито старият ни ТЗ, нито действащият ТЗ (чл. 614) предвиждат възможност в масата на несъстоятелността при открито производство по отношение на ЕТ да се включи само това, което проф. Диков (с. 34) нарича „търговски патримониум“ (търговското предприятие) на търговеца дължник. Едноличният търговец отговаря за всички свои задължения с цялото си имущество. В този дух разпоредбата на чл. 614, ал.2 ТЗ предвижда, че в имуществото на длъжника-ЕТ се включват не само правата по ал. 1, но и една втора част от вещите, правата върху вещи и паричните влогове – съпругеска имуществена общност, т. е. имуществени права, които не попадат в обхвата на търговското предприятие. На свой ред дефиницията за търговското предприятие като нов тип съвкупност, която не се побира

това лице, притежавашо търговскоправно качество⁶⁹. Към този аргумент може да се добави и че изричното нормативно уреждане на търговското предприятие като съвкупност от права, задължения и фактически отношения по смисъла на чл. 15, ал. 1 ТЗ е с оглед възможността то да бъде самостоятелен обект на прехвърлителни и правоучредителни сделки, без това да води до юридическото субстантивиране на предприятието и до

нито в рамките на *universitas iuris*, нито в рамките на *universitas facti*, а представлява динамичен комплекс от права, задължения и фактически отношения, притежаващи стопанска ценност, които са породени от определена търговска експлоатация и са спосени от целеориентираната дейност на предприемача, е дадена у нас от Василев, Л. Юридически изследвания върху търговското предприятие. Нова редакция Ч. Големинов. С., Издателска къща ТедИна, 1994, 69–72. В съществената си част тази доктринална дефиниция намери позитивноправно отражение в разпоредбата на чл. 15, ал. 1 от действащия ТЗ и даде основание на съвременната теория да разглежда търговското предприятие не като правен субект (макар в продължение на четири десетилетия след отмяната на стария ТЗ до 1989 г. терминът „предприятие“ да изразяваше субект на стопанска дейност като основен участник в гражданския оборот), а като „юридически израз на бизнеса“, и по-специално като съвкупност от права задължения и фактически отношения, чрез която бизнесът функционира – така Герджиков, О., А. Калайджиев, К. Касабова, Т. Бузева, А. Кацарски. Коментар на Търговския закон. Книга първа. Чл. 1–112. Второ основно преработено издание. С.: Софи-Р, 2007, с. 117. В същия дух схващането за търговското предприятие като *sui generis* динамична съвкупност от права, задължения и фактически отношения, които изразяват дейността на търговеца и са работеща икономическа единица, поддържа и Калайджиев, А. Трето преработено и допълнено издание. С.: ИК „Труд и право“, 2015, 74–75. За Голева, П. Търговско право. Търговци. Шесто преработено и допълнено издание. С.: Нова звезда, 2018, с. 40, предприятието е „организационно и имуществено цяло, общност от имуществени ценности, от обекти“ и то самото било обект на правото на собственост на търговеца. Торманов, З. Търговско право. С.: Издателски комплекс УНСС, 2020, с. 63, възпроизвеждайки разпоредбата на чл. 15, ал. 1, изр. първо ТЗ, определя предприятието образно като „икономически организъм, който е в постоянна динамика и който реагира и се адаптира към външната среда – търговския оборот“. Обективната концепция за търговското предприятие се застъпва и от Колев, Н. Търговски дружества. Синтез и коментар. С.: ИК „Труд и право“, 2021, с. 28, който схваща предприятието като комплекс от имуществени и неимуществени елементи, който служи на дейността на търговеца и е подчинен на личността му, поради което не може да се разглежда като субект на правото, отделен от него. На по-различна позиция е Ланджев, Б. Търговското предприятие. С.: Сиела, 2003, с. 20 и сл., с. 49, който, стъпвайки върху разпространената в германската доктрина субективна концепция за търговското предприятие, го определя като „фактически стопански субект на делова активност в качеството му на едно особено самовъзникнало образувание като последица от съответни пазарни въздействия, което има определено предназначение и е насочено към постигането на предварително заложи стопански цели“, прави опит да обоснове извода, че „търговското предприятие, а не конкретният правен субект, който го управлява, има предпоставящо значение като основен участник в икономическия живот“ (с. 49), но признава, че в разпоредбата на чл. 15, ал. 1 ТЗ „законодателят е взел под внимание не нещо друго, а съдържанието на предприятието в качеството му на специфично имущество на търговеца-правен субект, като част от неговия патримониум, свързана с осъществяваната от титуляра му стопанска дейност“ (с. 53).

⁶⁹ Станева, А. Търговска несъстоятелност и съпругеска имуществена общност. Цит. съч., с. 41, 42, 43. По-подробно в тогавашната литература вж. Станева, А., З. Орсов, Фирми на граждани и отношения между съпрузите. – Държава и право, 1/1990, 71–72; Герджиков, О. Коментар на Търговския закон. Книга първа. Чл. 1–112 ТЗ. С.: Алиена Дочев-55, 1991, с. 184; Големинов, Ч. – В: Курс по търговско право. Том първи. Ф. Рачев (съставител и отг. редактор), С.: „Вебер – В. Б.“, 1991, с. 113 и сл.

отделянето на неговия титуляр (търговеца) от самото физическо лице с притежаваното от него имущество.

В хода на този дебат до приемането на ЗДДФЛ в теорията беше обоснован тълкувателният извод, че под включване в предприятието на ЕТ се има предвид използването на вещ или паричен влог-СИО (при действието на чл. 19, ал. 1 отм. СК от 1985 г.), със съгласието на съпруга-нетърговец за нуждите на търговската дейност на съпруга-ЕТ⁷⁰. Относно правното значение на съгласието на съпруга-нетърговец се прие, че то няма за последица промяна в режима на собственост върху вещите и паричните влогове, т. е. че същите остават обща собственост на двамата съпрузи под режим на СИО, но „вероятно от обстоятелството, че са предоставени за осъществяване на търговията, законодателят е направил заключението, че съпругът-нетърговец се е съгласил да отговаря с бъдещия си дял от дадена вещ или влог за търговските задължения на другия съпруг-ЕТ“⁷¹.

След 1.1.2007 г., когато влезе в сила ЗДДФЛ с неговия чл. 27, в доктрината се оформиха няколко становища.

Според едното от тях, изразено непосредствено след влизане в сила на ЗДДФЛ, включването на придобито от съпруга-ЕТ вещно право върху движима или недвижима вещ-СИО в имуществото на едноличния търговец при условията и по реда на чл. 27, ал. 1 и 4 ЗДДФЛ има вещен, прехвърлителен ефект в смисъл, че води до прекратяване на СИО през време на брака по отношение на внесеното вещно право⁷². В резултат от изявленията на съпрузите за „внасянето“ в предприятието се прекратява СИО върху конкретната вещ и вещното право се придобива изцяло от съпруга-ЕТ⁷³. Това становище намери подкрепа и в по-ранната съдебна практика, която имаше случай да се произнесе, че в хипотезата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ декларацията на съпруга-нетърговец, с която той изразява съгласието си за включване на вещта в имуществото на другия съпруг-ЕТ, представлявала правен акт на разпореждане с фингираната ½ идеална част от СИО – собственост на съпруга-нетърговец, по силата на който правата върху недвижимите имоти преминават от патримониума на съпрузите в търговското предприятие на съпруга-ЕТ – **Определение от 16.2.2009 г.**

⁷⁰ Станева, А. Търговска несъстоятелност и съпругеска имуществена общност. Цит. съч., с. 43.

⁷¹ Пак там.

⁷² Нотариус Павлова, М. Нов способ за прекратяване на съпругеската имуществена общност по време на брака. – Собственост и право, 7/2007 г., ЕПИ онлайн.

⁷³ Пак там.

по в. гр. д. № 127/2009 г. на Добрички окръжен съд⁷⁴. Квалифицирането на декларацията на съпруга-нетърговец в хипотезата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ като акт на разпореждане с вещно право върху недвижим имот е дала основание на решаващия състав да приеме, че същата подлежи на вписване в книгите за вписвания (имотния регистър) и с оглед на това съдържанието ѝ следва да отговаря на изискванията по чл. 6 от Правилника за вписванията⁷⁵.

Според едно друго разбиране, сходно донякъде с първото виждане за същността и правното действие на декларацията на съпруга-нетърговец с нотариална заверка на подписа в хипотезата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ, тя наподобява по форма и последици на един едностранен отказ от субективно вещно право по чл. 100 ЗС, вследствие на което съпругът-ЕТ оставал единствен титуляр на това право, включвайки го в предприятието си⁷⁶. В същото време се поддържа, че уредената в чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ правна фигура не може да се сведе само до формалното едностранно изявление на съпруга-нетърговец, а прилича по-скоро на двустранна каузална сделка със скрита кауза, тъй като съгласието на съпруга-нетърговец се прикрепвало „към изявлението на търговеца, когато включва вещта в предприятието си“⁷⁷. Признаването на вещен ефект на декларацията на съпруга-нетърговец по чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ обосновава, според това схващане, и необходимостта от вписването ѝ в имотния регистър, когато актът има за предмет съгласие за включване на вещно право върху недвижим

⁷⁴ Производството е образувано по повод жалба от нотариус срещу отказ на съдия по вписванията да се впише представена пред него декларация по чл. 27, ал. 1, т. 2 във връзка с ал. 4 ЗДДФЛ, с която съпругата на ЕТ декларира нотариално завереното си съгласие недвижимите имоти, описани в декларацията, представляващи СИО, да бъдат включени в предприятието на съпруга ѝ-ЕТ.

⁷⁵ В мотивите на посоченото определение е изтъкнато по-конкретно, че „съгласно разпоредбата на чл. 4, б. „а“ от Правилника за вписванията подлежат на вписване всички актове, с който се учредяват, прехвърлят изменят или прекратяват право на собственост върху недвижими имоти и вещни права върху такива имоти. Настоящата декларация представлява разпореждане с фингираната 1/2 идеална част от съпругеската имуществена общност – собственост на съпруга нетърговец, по силата на което правата върху недвижимите имоти преминават от патримониума на съпрузите в този на търговското предприятие на съпруга търговец. Макар и неизчерпателно посочен в Правилника за вписванията, представения пред съдия по вписванията акт следва да бъде вписан в Служба по вписванията, тъй като по същността си представлява разпореждане с вещно право, свързано с промяна на собствеността на имота, предмет на декларацията“.

⁷⁶ Това становище е застъпено без подробна аргументация от Марков, М. – В: Ненова, Л. Семейно право. Книга първа. Нова редакция проф. д-р Методи Марков. С.: Софи-Р, 2009, с. 296.

⁷⁷ Марков, М. – В: Ненова, Л. Семейно право. Книга първа. Цит. съч., с. 296. Според автора каузата на тази сделка оставала скрита, тъй като било възможно срещу отказа си от частта от тази обща вещ съпругът-нетърговец да получи насрещна престация, но не било изключено и безвъзмездното даване на съгласието.

имот-СИО в предприятието на съпруга-ЕТ⁷⁸. За да се излезе от неудобния въпрос за допустимостта на отказа от бъдещ дял от СИО, доколкото такава възможност за разпореждане до прекратяването на законната СИО е изрично отречена с императивна запретиелна норма (арг. от чл. 24, ал. 1, изр. второ СК), в доктрината се лансира отново тезата, че в разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ е уредено специално правило, предвиждащо прекратяване на СИО досежно индивидуално определена вещ и превръщането ѝ в дялова съсобственост по съгласие на съпрузите⁷⁹. Декларацията по чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ, която обективира съгласието на съпруга-нетърговец за включване на придобито от съпруга-ЕТ вещно право върху движима или недвижима вещ-СИО, в имуществото на едноличния търговец, доколкото съставлява по същество отказ от дела на съпруга-нетърговец, водела до придобиване на цялото право от другия съпруг-ЕТ. Аргумент за този тълкувателен извод се черпи от някои учени от разпоредбата на чл. 53 ЗН, според който частта на отказалия се от наследство уголемява дяловете на останалите наследници⁸⁰. Като оставим настрана обстоятелството, че разпоредбата на чл. 53 ЗН е специална и се отнася само за случаите на наследяване от двама или повече наследници, но не и за други фактически състави, от които възниква друг вид (гражданска) съсобственост⁸¹, същественият въпрос тук се свежда до това, по какъв начин бездяловата и неделима законна СИО се превръща в дялова съсобственост в хипотезата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ, за да може да е действителен отказът на съпруга-нетърговец от неговата идеална част от вещното право, което се придобива в цялост от съпруга-ЕТ. Прекратява ли се СИО в този случай и дали основанието за това прекратяване в крайна сметка не е съгласието на съпруга-несобственик да се промени предназначението на общата вещ, която от задоволяване на семейните нужди вече бива предназначена да обслужва осъществяването на търговската дейност на съпруга-търговец? Всички тези въпроси са оставени без ясен отговор от поддръжниците на изложения възглед.

⁷⁸ Пак там.

⁷⁹ Марков, М. Придобиване на вещни права от съпругеската общност от съпруга-едноличен търговец. – Собственост и право, 2/2014, ЕПИ онлайн.

⁸⁰ Пак там.

⁸¹ Уместно е да се отбележи, че в чл. 100 от Закона за собствеността (ЗС) или на друго систематично място в този закон (напр. в част III от ЗС, озаглавена „Съсобственост“) липсва аналогична на чл. 53 ЗН разпоредба, повеляваща, че частта на отреклия се от дела си съсобственик уголемява дяловете на останалите съсобственици.

В доктрината е обосновано и коренно противоположното виждане, че разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ изобщо нямат за цел уреждането на основания и ред за настъпване на някакви вещноправни промени в режима на определени движими и недвижими вещи, включително такива, които са в режим на СИО. Задачата им се съзира в това да регламентират за целите на данъчното законодателство възможността за използване на лично имущество на физическото лице-ЕТ за осъществяване на търговската му дейност, включително чрез „включване“ в предприятието на ЕТ на вещи, които са СИО по чл. 21 СК (арг. от чл. 27, ал. 1, точка 2 ЗДДФЛ). С аргументи от мотивите към проекта на ЗДДФЛ представители на доктрината изтъкват, че намерението на законодателя е да се облекчат правните условия за признаване за данъчни цели на амортизационни отчисления и експлоатационните разходи за вещи, които биват предназначени да обслужват воденето на търговското предприятие на ЕТ и осъществяването на търговската му дейност⁸², макар да са лично имущество на физическото лице, респ. да са част от СИО. В духа на тези цели изразът „включване на вещь в предприятието на ЕТ“ се тълкува в смисъл, че вещта (вещното право) се осчетоводява като актив в счетоводството на ЕТ⁸³. Изложеното виждане съответства и на смисъла, разкрит чрез систематично тълкуване на разпоредбите на чл. 27, ал. 2 във връзка с ал. 1 от ЗДДФЛ. Според тях придобитите от физическото лице-ЕТ движими и недвижими вещи, които не са в режим на съсобственост или са част от СИО, могат да бъдат включени в „имуществото на едноличния търговец“, като тези вещи се завеждат в счетоводството на едноличния търговец по цена на придобиване, доказана с документи. Въз основа на тези разпоредби доктрината прие без колебание, че в предприятието на ЕТ като съвкупност от права, задължения и фактически отношения *могат* да бъдат включени и вещни права, които представляват СИО⁸⁴, тъй като това „включване“ е само за целите на данъчното облагане на физическото лице-търговец по ЗДДФЛ и не води до промяна на собствеността⁸⁵, т. е. няма за последица смяната на титуляра на включените права и прехвърлянето им от един правен субект на друг.

⁸² Марков, М. Цит. съч. ЕПИ онлайн.

⁸³ Пак там.

⁸⁴ Така Бобатинов, М. Частноправни хипотези по търговско право. С.: Феня, 2007, с. 14; Сарафов, П. Физическото лице търговец. С.: Сиби, 2012, с. 112.

⁸⁵ Така Марков, М. Цит. съч. ЕПИ онлайн.

При преценката на изложените възгледи е добре да се вземе предвид, че възможността в състава на търговското предприятие на ЕТ да бъдат включени и вещни права върху движими и недвижими вещи, както и парични влогове⁸⁶-СИО, беше призната изрично в мотивите на **ТР № 2/2001** г. на ОСГК на ВКС, постановено при действието на отм. СК от 1985 г. И тогава този тълкувателен извод изглеждаше донякъде странен (да не кажа спорен), тъй като с посоченото тълкувателно решение се прие същевременно, че вещните права и паричните влогове, придобити през време на брака от съпруга-ЕТ в резултат от осъществяваната от него търговска дейност, са негово лично имущество и не се включват в обхвата на СИО. СИО, напротив, стават вещните права върху вещи, служещи за задоволяване на нуждите на семейството⁸⁷, поради което те би трябвало да са извън състава на търговското предприятие на съпруга-ЕТ. Въпреки това ОСГК на ВКС допусна като правна възможност в предприятието на ЕТ да бъдат включени и вещни права и парични влогове, намиращи се под режим на СИО и обяснението за това може да се търси в действалата към 2001 г. (до изменението ѝ през 2003 г.) стара редакция на разпоредбите на чл. 614, ал. 2 ТЗ. От систематичното тълкуване на тогавашните разпоредби

⁸⁶ Вж. чл. 19, ал. 1 от отм. СК от 1985 г.

⁸⁷ Разпоредбата на чл. 13, ал. 1 от отм. СК от 1968 г. (обн., ДВ бр. 23 от 1968 г., в сила от 22.5.1968 г., отм. ДВ, бр. 41 от 1985 г., в сила от 1.7.1985 г.) съдържа изрично указание, че в обхвата на СИО по силата на закона попадат вещните права върху движими и недвижими вещи, които са придобити от съпрузите през време на брака, независимо от това на чие име са придобити, и *служат за задоволяване на нуждите на семейството* (курсивът мой, Е. М.). По повод посочването на функционалното предназначение на вещите – СИО в разпоредбата на чл. 13, ал. 1 от отм. СК от 1968 г. тогавашната доктрина в лицето на Ненова, Л. Семейният кодекс и реформата в семейното право. С.: Наука и изкуство, 1971, с. 60, прие, че „служебната годност на вещите не е допълнителна предпоставка на СИО“ и че „по-специално обслужване на семейните нужди не е законен белег за категорията СИО, макар че поначало последната е предназначена да обслужва семейството“. И въпреки че следващите две семейноправни кодификации от 1985 г. и сега действащата от 2009 г. не споменават предназначението на вещите сред елементите от фактическия състав на СИО, съвременната ни теория в лицето на Сталев, Ж., Ц. Цанкова. Цит. съч., 442–443, застъпи виждането, че предназначението на имуществата да „служат за задоволяване нуждите на семейството“ е „белег на съпругеската имуществена общност“ при действието на чл. 13, ал. 1 от отм. СК от 1968 г. и че „указването на предназначението на вещите в чл. 13, ал. 1 СК от 1968 г. е свързано с разбирането, че имуществени права от гражданите се придобиват само за задоволяване на личните и на семейството потребности“. Фактът, че разпоредбите на чл. 19, ал. 1 СК от 1985 г., респ. чл. 21, ал. 1 СК от 2009 г., се абстрахират от предназначението на вещите (вещните права), попадащи в обхвата на законовата СИО, не означава, че концепцията за „утилитарния“ (потребителски) характер на СИО е променена. За това говори фактът, че и двете кодификации запазват кореспондиращата на модела на СИО законна солидарна отговорност на съпрузите за поетите от който и да е от тях задължения за задоволяване на всякакви нужди на семейството (арг. от чл. 25, ал. 2 отм. СК от 1985 г., респ. чл. 32, ал. 2 СК от 2009 г.; да се отграничи от чл. 36, ал. 2 от същия кодекс, който въвежда законна солидарна отговорност на двамата съпрузи при приложим законов режим на разделност само за задължения, поети за текущите нужди на семейството).

на чл. 614, ал. 2, точка 1 във връзка с точка 2 от ТЗ можеше недвусмислено да се заключи, че в предприятието на съпруга-ЕТ могат да бъдат включени вещни права и парични влогове – СИО, които заедно с една втора от вещните права и парични влогове – СИО, невключени в предприятието му, попадат в обхвата на масата на несъстоятелността, когато длъжник е ЕТ. С изменението на ТЗ от 2003 г.⁸⁸ разпоредбата на чл. 614, ал. 2 ТЗ доби сегашната си редакция, според която в имуществото на длъжника-ЕТ, се включват и една втора от вещните права и паричните влогове – СИО. Това е тази една втора част от общото съпружеско имущество, която се формира в момента на прекратяване на СИО с влизане в сила на решението на съда по несъстоятелността за откриване на производството по несъстоятелност по отношение на съпруга-ЕТ (вж. чл. 27, ал. 5 от действащия СК). Тази редакция на чл. 614, ал. 2 ТЗ се запази и при влизането в сила на действащия СК, който за първи път очерта по нормативен път вододела между СИО и търговското предприятие на съпруга-ЕТ, предвиждайки в чл. 22, ал. 3 СК, че лично имущество на съпруга-търговец стават вещните права върху движими и недвижими вещи, придобити от него по време на брака за упражняване на търговската му дейност и включени в неговото предприятие. Систематичното тълкуване на тази разпоредба във връзка с чл. 21 СК дава ясно да се разбере, че презумпцията за съвместен принос на двамата съпрузи се изключва по отношение на вещните права, които стават лично имущество на съпруга-ЕТ на основание чл. 22, ал. 3 СК, така че няма как при тази уредба вещни права – СИО, да попаднат в състава на предприятието на ЕТ. Въпреки това и след влизане в сила на СК от 2009 г. доктрината продължи да обсъжда хипотезите, при които в предприятието на съпруга-ЕТ са включени вещни права, които по естеството си са СИО⁸⁹. Освен пряко от чл. 27, ал. 1 и 4 ЗДДФЛ, аргументи в подкрепа на тази възможност се търсят и в разпоредбата на чл. 3, ал. 2, точка 2 от Закона за особените залози (ЗОЗ). Видно от нея, в отклонение от принципа по чл. 3, ал. 1 ЗОЗ, че залогодателят при учредяване на особен залог трябва да е търговец или лице по чл. 2 ТЗ, там се допуска качеството залогодател да принадлежи и на съпруга на ЕТ или на лицето по чл. 2 ТЗ, учредяващи особен залог. В теорията се лансират идеи, че тази разпоредба би могла да намери приложение, когато в залаганото търговско предприятие по чл. 4, ал. 1, точка 6 от ЗОЗ са включени вещни права върху движими и

⁸⁸ Обн., ДВ бр. 58 от 2003 г.

⁸⁹ Сарафов, П. Цит. съч., 112–113.

недвижими вещи, които ЕТ съпритежава със съпруга си в СИО⁹⁰. В този дух се прави извод, че уредената в чл. 3, ал. 2, точка 2 ЗОЗ възможност залогодател при учредяване на особен залог да бъде и съпругът на ЕТ, обезпечава спазването на общия принцип на чл. 24, ал. 3 СК, че действията на разпореждане с общо имущество се извършват съвместно от двамата съпрузи. Участието на другия съпруг-нетърговец при извършване на действия на разпореждане с вещни права върху движими или недвижими вещи – СИО, включени в търговското предприятие на съпруга-ЕТ, е задължително, независимо дали съпругът-нетърговец е привлечен да помага при осъществяването на търговската дейност на своя съпруг-ЕТ или стои встрани от нея. Липсата на подобно участие прави разпореждането атакуемо и позволява оспорването му от неучаствалия в сделката съпруг по реда на чл. 24, ал. 4 СК⁹¹.

Напоследък в търговскоправната ни теория беше застъпено и схващането⁹², че в частта ѝ относно СИО разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ е мълчаливо отменена от по-новите императивни разпоредби на чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ СК от 2009 г., от които следва, че (1) само лично имущество може да бъде част от търговското предприятие, и (2) не се допуска разпореждане с бъдещите дялове от общите вещи. Струва ми се, че към това схващане би било полезно да се направят някои уточнения с принципен характер, но пречупени през призмата на обсъжданата в настоящата студия проблематика. За да приложим теоретичния конструкт на така наречената „мълчалива“ отмяна⁹³, необходимо е в хода на правоприлагането по *конкретен* случай да се установи кумулативно и по несъмнен начин, че: (1) са налице две еднотипни (и двете общи –

⁹⁰ Така Сарафов, П. Цит. съч., с. 113, пише, че „ако в предприятието се съдържат движими и/или недвижими вещи, характерът на които е на вещи-СИО, то сключването на разпоредителни сделки с него ще е възможно само при участието и изразеното съгласие на другия съпруг“.

⁹¹ Сарафов, П. Цит. съч., с. 112. На свой ред Койчева, А. Възможна ли е продажба между физическо лице и едноличен търговец, регистриран от същия търговец?. – Собственост и право, 2/2007, с. 10, с. 11 приема, че ако съпругът-ЕТ реши да се разпорежи със семейното жилище-негова лична собственост чрез „заприходяването“ му като актив в съдържанието на притежаваното от него предприятие, другият съпруг-несобственик следва да даде съгласие за това, тъй като сме в хипотезата на чл. 26 СК (съответно – чл. 34 СК при приложим законов режим на имуществена разделност). Очевидно авторката стига до извода, че „заприходяването“ на жилището като актив на предприятието на съпруга-ЕТ, има вещен, прехвърлителен ефект, щом намира, че то трябва да бъде подчинено на режима на разпореждането със семейно жилище-лична собственост на единия съпруг.

⁹² Калайджиев, А. Търговци. Цит. съч., с. 32, бележка под линия № 53.

⁹³ Разпоредбата на чл. 11, ал. 3 от Закона за нормативните актове (ЗНА) повелява нормативните актове да се отменят, изменят или допълват с изрична разпоредба на новия, изменящия или допълващия акт.

lex generalis, съответно и двете специални/особени – *lex specialis*) и с еднаква юридическа сила на съдържащите ги нормативни актове правни норми, които следва да са влезли в сила в различни моменти, но да имат еднакво приложно поле; (2) по-новата (влязлата по-късно в сила) норма урежда една и съща (еднаква, идентична, с пълно покриване⁹⁴) материя, която се урежда от заварената, по-раншната правна норма; (3) по-новата норма предвижда за същата тази материя различна по същество уредба в сравнение със заварената, по-раншната уредба, при което е налице логическа несъвместимост в съдържанието на двете противоречащи си правни предписания; (4) старата (заварената, по-раншната) правна норма не е изрично отменена⁹⁵. Ако при тези условия двете несъвместими по правно предписание норми имат еднакво приложно поле и един и същи предмет на правно регулиране⁹⁶, по-новата норма ще изключи изцяло действието на старата⁹⁷ и ще обоснове неприлагането ѝ по отношение на конкретния случай⁹⁸.

С оглед на тези принципни положения ми се струва, че характерът, приложното поле и предметният обхват на действие на разглежданите законови норми не са такива, че да можем без колебание да приемем, че по-новите норми на чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ от СК от 2009 г. обосновават неприлагане на противоречащата им по-стара норма на чл. 27,

⁹⁴ Така Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Обща част. Дял I. Второ издание. С.: Софи-Р, 2001, с. 198.

⁹⁵ За предпоставките на така наречената мълчалива отмяна на нормативния акт има обилна литература. Вж. по-специално Фаденхехт, Й. Българско гражданско право. Обща част. Отдел I. Обективно право. С.: Печатница на Армейския военно-издателски фонд (фототипно издание 1992 г.), 1929, 129–131; Василев, Л. Гражданско право на Народна република България. Обща част. С.: Наука и изкуство, 1956, 58–59; Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Цит. съч., 195–200; Торбов, Ц. Обща теория на правото. С.: Юриспрес, 2002, с. 308; Павлова, М. Гражданско право. Обща част. Второ преработено и допълнено издание, С.: Софи-Р, 2002, 97–99; Русчев, И. Нормативните актове източник на частното право. С.: Албатрос, 2008, с. 300 и сл.; Ташев, Р. Обща теория на правото. С.: Сиби, 2010, 162–163; Вълчев, Д. Лекции по обща теория на правото. С.: Сиела, 2016, с. 204.

⁹⁶ Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Цит. съч., с. 198, настоява изрично и за пълно покриване между съдържанието на стария и новия закон.

⁹⁷ Василев, Л. Цит. съч., с. 58. Както е известно, ако по-новата норма има характер на *lex generalis*, а старата (заварената) е *lex specialis*, действа правилото, че по-новият общ закон не отменя по-стария специален или особен закон. Логически симетричното правило, че по-новият специален закон не отменя по-стария общ закон, се прилага в реципрочната хипотеза, когато по-новата норма има характер на *lex specialis*, а старата, заварената норма е обща (*lex generalis*). В тези две групи случаи новата и старата норма ще действат паралелно, всяка от тях в обхвата на нейното действие и съобразно характера ѝ. Вж. и Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Цит. съч., 198–199. За усложнените хипотези на съотношение между по-нова специална и по-стара обща норма виж. Русчев, И. Цит. съч., 302–303.

⁹⁸ Така изрично Русчев, И. Цит. съч., с. 300.

ал. 4 ЗДДФЛ, „отменяйки“ я мълчаливо, според максимата „по-новият закон измества от приложение по-стария“ („*Lex posterior derogat legi priori*“). Преди всичко от тълкуването на разпоредбите на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ („старата“ норма) и на чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ от СК („по-новите“ норми) трудно може да се установи идентичност на урежданите от тях фактически състави, както и еднотипност на техния характер (и двете да са общи или и двете да са специални)⁹⁹. Двете групи норми, чието съотношение изследваме с оглед приложимостта на конструкцията на „мълчалива“ отмяна, се намират в свършено различни по приложно поле, цели и предмет на регулиране закони и не уреждат тъждествени (със съвпадащи всички съществени признаци) фактически състави. Докато разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ закрепват данъчноправни норми, тези на чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ от СК (видно от направения по-горе анализ) съдържат норми на имущественобрачното право като част от системата на обективното семейно право. От мястото на разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ е видно, че тя е част от закон в системата на специалната част на обективното данъчно право¹⁰⁰, който урежда данъчното облагане на доходите на физическите лица, включително от дейност като едноличен търговец (арг. от чл. 1 ЗДДФЛ). Нормите на чл. 27 ЗДДФЛ са поместени в глава пета на закона, посветена на годишните данъчни основи и в този смисъл са част от данъчноправния институт „обект на облагането“¹⁰¹. Конкретното място, което законодателят е избрал за разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ, е раздел II от тази глава със заглавие „Доходи от стопанска дейност като едноличен търговец“ (членове 26–28), в рамките на който са уредени правила за формиране на облагаемия доход от стопанска дейност като ЕТ (чл. 26), възможността за използване на лично имущество на физическото лице за дейността му като ЕТ (чл. 27) и определянето на годишната данъчна основа за доходите от стопанска дейност като ЕТ (чл. 28). Както се вижда и от систематичното им тълкуване с чл. 1 ЗДДФЛ, предметът на регулиране на включените от този раздел II специални данъчноправни норми, сред които и въпросният чл. 27 ЗДДФЛ, обхваща публичноправни отношения по определяне на данъчните задължения на ЕТ върху дохода му от стопанска

⁹⁹ Таджер, В. Гражданско право на НРБ. Цит. съч., с. 198.

¹⁰⁰ Вж. по-подробно Стоянов, И. Данъчно право. Обща част. Данъчен процес. Трето преработено и допълнено издание. С.: Феня, 2009, с. 41.

¹⁰¹ Данъчноправната теория е изяснила, че съвкупността от нормите относно данъчната основа, облагаемата доставка, печалбата, доходите, имуществото и др. съставлява института „обект на облагане“. Така Стоянов, И. Данъчно право. Цит. съч., с. 42.

(търговска) дейност. Този предмет на регулиране не се покрива с уреждането на равнопоставените имуществени отношения между съпрузи при приложим законов режим на общност, при което съпруг-ЕТ придобива на свое име през време на брака вещни права върху движими или недвижими вещи, предназначени за упражняване на търговската му дейност, които са включени (осчетоводени) като актив на предприятието му и поради това стават по силата на закона негово лично имущество, а не СИО (арг. от чл. 22, ал. 3 СК). Напротив, разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ са насочени към регламентиране на начина, по който се формира облагаемият доход от търговска дейност, осъществявана от физическо лице в правноорганизационната форма на ЕТ по чл. 56 и сл. ТЗ., така че при отчитането на приходите да се съобразят основните счетоводни принципи, закрепени в Закона за счетоводството – **Решение № 209** от 24.7.2020 г. по адм. д. № 718/2019 г. на Административен съд – Добрич. Осчетоводяването на притежавано от физическото лице вещно право върху вещь като актив в търговското предприятие, чрез което това лице упражнява търговска дейност като ЕТ, позволява да му бъдат признати за данъчни цели разходите, свързани със запазване, поддържане, застраховане и т.н. на това имущество – така **Решение № 11602** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 2995/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 8792** от 6.7.2017 г. по адм. д. № 5401/2017 г., I отд. на ВАС; **Решение № 558** от 20.11.2020 г. по в. гр. д. № 700/2020 г. на Окръжен съд – Плевен. Че разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ нямат за предмет на регулиране равнопоставените имуществени отношения между съпрузите (каквито се уреждат от чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ от СК), показва и систематичното тълкуване на чл. 27 ЗДДФЛ с разпоредбата на чл. 50 ЗДДФЛ, според която „доходите на физическото лице и неговия ЕТ се декларират в една и съща декларация“, което означава, че облагането е спрямо физическото лице, но при разграничаване на източниците на неговите доходи – така **Решение № 47** от 20.2.2020 г. по адм. д. № 449/2019 г. на Административен съд – Добрич. Напротив, правилото на чл. 22, ал. 3 СК, бидейки част от нормения комплекс на раздел II от глава четвърта на СК, урежда специална хипотеза, при която предназначението на придобитата от ЕТ през време на брака вещь за осъществяване на търговската му дейност е основание за изключване действието на презумпцията за съвместен принос по чл. 21, ал. 1–3 СК и за подчиняване на придобитото от съпруга-търговец вещно право на режима на неговите лични имущества. В този смисъл разпоредбата на чл. 22, ал. 3 СК е предназначена да уреди съотношението между търговското предприятие на съпруга-ЕТ и обхвата на СИО, и по-точно да пос-

танови, че вещните права, които при условията на посочената разпоредба стават лично имущество на съпруга-ЕТ поради „търговското“ си предназначение и принадлежност към неговото търговско предприятие, се изключват по силата на закона от обхвата на СИОЩо се отнася специално до съотношението между разпоредбите на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ и чл. 24, ал. 1, изр. второ СК с оглед възможността за „мълчалива“ отмяна на първата от втората, трудно може да се приеме, че има еднаквост в предмета на регулиране на старата (чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ) и по-новата (чл. 24, ал. 1, изр. второ СК) норма, тъй като те уреждат различни фактически състави и имат различни последици, насоченост и цели на правно регулиране. Разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ урежда формата за действителност на съгласието на съпруга на ЕТ за предоставяне на вещ-СИО за използването ѝ в търговската дейност на съпруга-ЕТ, видно от заглавието на разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ „Използване на лично имущество на физическото лице за дейност като едноличен търговец“ – вж. и **Решение № 8792** от 6.7.2017 г. по адм. д. № 5401/2017 г., I отд. на ВАС. Смесът и насочеността на чл. 27, ал. 4 във връзка с ал. 1 ЗДДФЛ е това използване на лично имущество на ЕТ и на вещи-СИО за осъществяване на търговската му дейност да бъде признато за целите на данъчното облагане на доходите на ЕТ от търговска дейност. По-конкретно, „включването“ на вещно право върху вещ-СИО в търговското предприятие, чрез което съпругът упражнява търговска дейност като ЕТ, позволява да му бъдат признати за данъчни цели разходите, свързани със запазване и поддържане на това имущество – **Решение № 11602** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 2995/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 8792** от 6.7.2017 г. по адм. д. № 5401/2017 г., I отд. на ВАС; **Решение № 3482** от 20.3.2018 г. по адм. д. № 9099/2017 г., I отд. на ВАС. Именно затова се предвижда, че тази вещ се „завежда“ в счетоводството на ЕТ по документално доказаната цена на придобиването ѝ (чл. 27, ал. 2 ЗДДФЛ). Тази специална по характера си данъчноправна разпоредба няма за предмет уреждането на семейноправните отношения между съпрузите, свързани с управление и разпореждане с общи техни имущества, какъвто е предметът на регулиране на разпоредбите на чл. 24 СК, и в частност на тази на чл. 24, ал. 1, изр. второ СК. Последната гласи, че докато трае бракът, никой от съпрузите не може да се разпорежда с дела, който би получил при прекратяване на имуществената общност. Касае се за императивна законова норма, която, забранявайки действия на разпореждане *inter vivos* на съпрузите с бъдещия дял, следващ се съгласно чл. 28 СК на всеки от тях при прекратяване на общността, цели да отчете бездяловия и неделим характер на

СИО, докато се прилага този режим и с това да обоснове нищожността на всеки такъв разпоредителен акт с бъдещ (несъществуващ още, необособен) дял от общото съпружеско имущество. Нормата на чл. 24, ал. 1, изр. второ СК е обща (*lex generalis*) в смисъл, че се прилага винаги при действието на законовия режим на общност по членове 21–32 СК¹⁰², без оглед наличието или отсъствието на търговскоправно качество на съпрузите. Освен това, независимо от първото впечатление, трудно е да се каже, че нормата на чл. 24, ал. 1, изр. второ СК като по-нова „отменя“ мълчаливо „противоречащата“ ѝ по-стара (заварена) норма на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ, защото към датата на влизане в сила на чл. 27 ЗДДФЛ (1.1.2007 г.) действаше отм. СК от 1985 г., чийто чл. 22, ал. 1, изр. второ съдържаше *напълно идентична по смисъл, редакция и съдържание императивна забранителна разпоредба като тази на действащия чл. 24, ал. 1, изр. второ СК* (а първообразът на тези две норми се открива още в чл. 14 ал. 2 отм. СК от 1968 г., където за първи път е предвидено, че „докато трае бракът никой от съпрузите не може да се разпорежда с бъдещия си дял от общото имущество или с част от него“¹⁰³). Както се вижда, императивната законова забрана за извършване на разпоредителни актове между живи с бъдещия дял на всеки от съпрузите, който им се следва при прекратяване на СИО, съвсем не може да се определи *по същество* като „по-нова“ норма спрямо чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ, защото императивно законово предписание с това съдържание неизменно присъства в нашето имущественобрачно право през последния половин век, откакто е възприет институтът на СИО с първия СК от 1968 г. – **Решение № 558** от 20.11.2020 г. по в. гр. д. № 700/2020 г. на Окръжен съд – Плевен; **Решение № 260114** от 11.2.2021 г. по гр. д. № 1810/2020 г. на Районен съд – Плевен. При влизането си в сила на 1.1.2007 г. ЗДДФЛ е заварил точно такава забранителна норма в чл. 22, ал. 1, изр. второ отм. СК от 1985 г., възпроизведена по-късно и в така наречения „по-нов“ чл. 24, ал. 1, изр. второ от действащия СК. Ще рече, че при възпроизвеждането за трети пореден път на правилото на чл. 24, ал. 1, изр. второ СК от 2009 г. не може и дума да става за някакво *ново* нормативно решение, което дава коренно различна по същество и логически несъвместима правна уредба на един и

¹⁰² Вж. и § 4 от ПЗР на СК.

¹⁰³ Вж. Ненова, Л. Семейният кодекс и реформата в семейното право. Цит. съч., с. 72. Още при действието на чл. 14 ал. 2 от отм. СК от 1968 г. авторката изтъкна, че посочената разпоредба забранява на съпрузите да се разпореждат през времетраенето на брака с бъдещия си дял от общото имущество. Така е, защото съпрузите нямат настоящи дялове и не могат да постигнат тяхното обособяване и чрез делба, тъй като прекратяването на общността е допустимо при точно определени условия.

същи кръг от материалноправни отношения в сравнение с отменената норма на чл. 22, ал. 1, изр. второ отм. СК от 1985 г. и „заварената“ разпоредба на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ. Това са законови норми, чиито правни предписания „съжителстват“ в нашия правопорядък вече 14 години и които имат различен характер, насоченост и отраслова принадлежност и всяка от тях съществува и се прилага в рамките на предмета и целите на правна уредба, с оглед на които е приета. На този етап възгледът, че в частта ѝ относно СИО разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ е мълчаливо отменена от по-новите императивни разпоредби на чл. 22, ал. 3 и чл. 24, ал. 1, изр. второ СК, не се среща в съдебната практика. Съдилищата прилагат разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ в смисъл, че нотариално заверената декларация със съгласието на другия съпруг за включване на вещта-СИО в имуществото на едноличния търговец създава законово основание разходите, свързани с поддръжката и експлоатацията на тази вещ, да се признават за данъчни цели – **Решение № 47** от 20.2.2020 г. по адм. д. № 449/2019 г. на Административен съд – Добрич; че в чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ за данъчни цели е регламентиран редът за използване на вещ-СИО за дейността на ЕТ, като вещите се завеждат в счетоводството на ЕТ по документално доказаната цена на придобиването им – **Решение № 1270** от 11.7.2017 г. по адм. д. № 82/2017 г. на Административен съд – Варна; че щом страна по сключените сделки е ЕТ, фактът, че липсва изрична декларация по чл. 27, ал. 4 от ЗДДФЛ от съпругата на физическото лице-ЕТ, е формалност, която не може да обоснове неправилност на извода, че разходите за строителството и приходите от продажбата на обектите не следва да се разглеждат като такива в предприятието на ЕТ – **Решение № 397** от 1.3.2019 г. по адм. д. № 1927/2017 г. на Административен съд – Варна.

Второ, грешката, която понякога се допуска в нашата доктрина и практика при изясняване на съотношението между нормите на данъчното и на гражданското право е, че използваните в данъчноправните разпоредби термини и понятия се тълкуват през призмата на гражданскоправния понятиен и терминологичен апарат, без да се държи сметка, че за специфичните цели и предмет на данъчноправното регулиране нашият законодател, освен че използва „собствени“ данъчноправни понятия, нерядко придава на понятия и термини, пряко заимствани от гражданското право, *специфично правно значение, извън точния им гражданскоправен смисъл*¹⁰⁴. Само в тази светлина можем да си обясним например абсурдната

¹⁰⁴ По този въпрос вж. Стоянов, И. Данъчно право. Цит. съч., с. 45.

от частноправна гледна точка конструкция на „физическо лице – собственик на предприятието на ЕТ, което може да включи в имуществото на ЕТ придобити от него движими и недвижими вещи, които не са в режим на съсобственост или са част от съпругеска имуществена общност“ (чл. 27, ал. 1 ЗДДФЛ). Буквалното тълкуване на тази данъчноправна разпоредба, която използва частноправни понятия и термини за целите на данъчноправното регулиране, може да ни доведе до несъвместимия с чл. 56 и сл. ТЗ извод, че ЕТ има имущество, което е отделно и различно от това на самото физическо лице като субект на гражданското право¹⁰⁵. Също така буквалното тълкуване на чл. 27, ал. 1, точки 1 и 2 във връзка с чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ в строгия цивилистичен смисъл на използваните там гражданскоправни термини и понятия може да ни доведе до извода *contra legem*, че се допуска едва ли не извършване на „непарична вноска“ на притежавани от самото физическо лице вещни права в предприятието на ЕТ, при това с присъщия на такава вноска вещен, прехвърлителен ефект (срв. чл. 72 и чл. 73 ТЗ). Формално погледнато, в подкрепа на такъв извод говори сякаш и разпоредбата на чл. 27, ал. 2 ЗДДФЛ, която предвижда, че вещите по ал. 1 (обект на „включването“) се завеждат в счетоводството на ЕТ по документално доказаната им цена на придобиване¹⁰⁶. Създава се впечатление, че „включването“ на вещите в предприятието на ЕТ от физическото лице представлява едва ли не формален правен акт с вещноправни (транслативни) последици, доколкото ал. 3 изисква в тези случаи „физическото лице – собственик на ЕТ“¹⁰⁷ да състави протокол, в който

¹⁰⁵ Постоянната съдебна практика приема без колебание, че едноличният търговец не притежава самостоятелна правосубектност, различна от тази на физическото лице, което е с търговскоправното качество и е титуляр на правото на фирма – така Решение № 1012 от 3.7.1995 г. по гр. д. № 1853/1994 г., V г.о. на ВКС; Определение № 389 от 1997 г., Г.К., V г.о. на ВКС; Определение № 60226 от 3.6.2021 г. по гр. д. № 1491/2021 г., Г.К., III г.о. ВКС. Вж. по-подробно Калайджиев, А. Едноличният търговец – въпроси на съдебната практика. – Търговско и конкурентно право, 9/2010, ЕПИ онлайн; Колев, Н. Цит. съч., с. 79 и посочената там по-нова съдебна практика.

¹⁰⁶ Явно под такова влияние в мотивите на Решение № 28 от 11.1.2019 г. по адм. д. № 739/2018 г. на Административен съд – Варна; Решение № 1514 от 11.7.2018 г. по адм. д. № 2856/2017 г. на Административен съд – Варна е прието, че „след като не е използвало възможността по чл. 27, ал. 1 от ЗДДФЛ за включване процесните земи в предприятието си на ЕТ, физическото лице не може да ползва личното си имущество, както и това, което е в режим на СИО, в дейността си като търговец, без да го е прехвърлил в патримониума на предприятието си по реда на чл. 27, ал. 1 и, ал. 4 от ЗДДФЛ“ (курсивът мой, Е. М.). Решаващият състав се е позовал също на практиката на ВАС, обективирана в Решение № 8792/6.7.2017 г. по адм. д. № 5401/2017 г.; Решение № 2083/15.2.2018 г. по адм. д. № 7162/2017 г.; Решение № 3482/20.3.2018 г. по адм. д. № 9099/2017 г.; Решение № 4611/11.4.2018 г. по адм. д. № 12823/2017 г.; Решение № 5426/25.4.2018 г. по адм. д. № 125/2015 г.; Решение № 5884/8.5.2018 г. по адм. д. № 613/2018 г. и др.

¹⁰⁷ Между другото самата конструкция „физическо лице – собственик на едноличния търговец“, използвана в разпоредбата на чл. 27, ал. 3 ЗДДФЛ, е юридически абсурдна, защото според импе-

да посочи вида на вещта и цената на придобиването. Ако такъв е точният смисъл, вложен от законодателя в разпоредбата на чл. 27, ал. 1, точка 1 и 2 и ал. 2 ЗДДФЛ, трябва да се намери опряно на закона обяснение, как така „физическо лице – собственик на предприятието на ЕТ“ извършва правно действие/сделка със себе си в търговскоправното си качество, насочено към „включване в имуществото на ЕТ“ на придобити от физическото лице вещни права върху движими и недвижими вещи, които не са в режим на съсобственост или са част от СИО?! При положение, че „включването“ на вещното право в имуществото на ЕТ по смисъла на чл. 27, ал. 1, точки 1 и 2 ЗДДФЛ наподобява външно на едно правомерно правно действие от вида на прехвърлителните сделки (щом изразената воля на физическото лице – „вносител“, е насочена към „придобиване“ на права от ЕТ, които по вид, обем и съдържание се определят от волеизявлението на „физическото лице – собственик на предприятието на ЕТ“), от гледна точка на гражданското (а и на търговското) право бихме били изправени пред нищожност на акта. Така е, защото липсва насрещен правен субект – приобретател, доколкото ЕТ не е самостоятелен правен субект, различен от самото „вносящо“ вещното право физическо лице, и няма как по правилата на гражданското право да се конструира юридически целеното от физическото лице имуществено разместване. И в новата съдебна практика във връзка с приложението на нормите на чл. 27, ал. 1 ЗДДФЛ е изтъкнато, че „липсата на нов и различен правен субект изключва възможността за подобно договаряне и поради липса на правно валидно съгласие договорът се явява нищожен по смисъла на чл. 26, ал. 2 ЗЗД. След като едноличният търговец не може да договаря сам със себе си като физическо лице, то липсва предмет на стопанската операция, и издаденият счетоводен документ за такава операция е издаден без правно основание и съставлява основание за преобразуване на финансовия резултат по чл. 26, т. 2 ЗКПО“ – така **Решение № 11602** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 2995/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 3482** от 20.3.2018 г. по адм. д. № 9099/2017 г., I отд. на ВАС; **Решение № 11600** от 31.7.2019 г. по адм. д. № 4277/2019 г., VIII отд. на ВАС; **Решение № 8495** от 25.6.2018 г. по адм. д. № 13819/2017 г., I отд. на ВАС; **Решение № 3444** от 11.3.2019 г. по адм. д. № 13870/2018 г., I отд. на ВАС; **Решение № 5418** от 10.4.2019 г. по адм. д. № 11836/2018 г., I отд. на ВАС; **Решение № 209** от 24.7.2020 г.

ративната разпоредба на чл. 56 ТЗ носител на правното качество ЕТ може да бъде само физическо лице, а то не може да бъде „собственост“ на самото себе си. Терминът „ЕТ“ изразява правен субект, а не обект на права и не може да бъде използван като синоним на „търговско предприятие“.

по адм. д. № 718/2019 г. на Административен съд – Добрич и др.¹⁰⁸. Също толкова абсурдна от гражданскоправна гледна точка изглежда и уредената в чл. 27 ал. 5 ЗДДФЛ възможност „вещта по ал. 1 бъде изключена от имуществото на ЕТ и да премине към физическото лице – собственик, като за данъчни цели се смята, че физическото лице – собственик на едноличния търговец, извършва продажба на тази вещ по пазарна цена...“. Ако се доверим на гражданскоправното значение на употребените в тази разпоредба термини, ще излезе, че продавач на вещта в тази хипотеза е ЕТ, а купувач – същото физическо лице като субект на гражданското право. Едноличният търговец обаче не може да договаря сам със себе си като физическо лице и това се признава единодушно и безпротиворечиво не само в доктрината, но и в съдебната практика – **решения по адм. д. № 5401/2017 г., адм. д. № 12635/2009 г., адм. д. № 11700/2009 г., адм. д. № 617/2016 г., адм. д. № 546/2016 г., адм. д. № 9102/2016 г., адм. д. № 5401/2017 г., адм. д. № 6325/2018 г., всички на ВАС.**

До не по-малки правнологически противоречия, този път с уредбата на имуществените отношения между съпрузите при приложим законов режим на общност по чл. 18, ал. 1, т. 1 и членове 21–32 СК, води стриктно „цивилистичното“ тълкуване на гражданскоправните понятия и термини в разпоредбите на чл. 27, ал. 1, точка 2 във връзка с ал. 4 ЗДДФЛ. Като допуска „физическото лице – собственик на предприятието на ЕТ, да включи в имуществото на ЕТ придобити от това физическо лице дви-

¹⁰⁸ В същия дух по повод отказа на компетентния данъчен орган от признаване като разход на изплатена рента от ЕТ на самото физическо лице (т. е. на самия себе си) за ползването на земеделска земя – собственост на физическото лице, решаващият състав в Решение № 47 от 20.2.2020 г. по адм. д. № 449/2019 г. на Административен съд – Добрич е изтъкнал, че липсва протокол по чл. 27, ал. 3 ЗДДФЛ, по силата на който в предприятието на ЕТ да са заведени земеделски земи, собственост на физическото лице, поради което осъществените разходи за рента не могат да бъдат признати за данъчни цели. Вярно е, че законодателят разграничава доходите от стопанска дейност на едноличния търговец и доходите му като физическо лице извън дейността на търговското му предприятие, но това не означава, че имуществените съвкупности на физическото лице и неговия ЕТ могат да бъдат страна по договор поради липсата на отделна правосубектност на търговеца. След като ЕТ не може да договаря сам със себе си като физическо лице, то липсва предмет на стопанската операция и издаденият счетоводен документ е без правно основание. Чрез изплащането на рента в полза на физическото лице, собственик на ЕТ, ревизираното лице незаконосъобразно е увеличило разходите за дейността си, което правилно е възприето като основание за непризнаване на разхода като документално обоснован по чл. 26, т. 2, вр. чл. 10, ал. 1 ЗКПО. В този смисъл е и трайната и непротиворечива практика на ВАС, изразена в Решение № 1847 от 11.2.2010 г. по адм. д. № 12635/2009 г. на I отд. на ВАС; Решение № 2957 от 8.3.2010 г. по адм. д. № 11700/2009 г. на I отд. на ВАС; Решение № 204 от 9.1.2017 г. по адм. д. № 617/2016 г. на I отд. на ВАС; Решение № 8792 от 6.7.2017 г. по адм. д. № 5401/2017 г. на I отд. на ВАС; Решение № 2083 от 15.2.2018 г. по адм. д. № 7162/2017 г. на I отд. на ВАС; Решение № 2598 от 1.3.2017 г. по адм. д. № 546/2016 г. на VIII отд. на ВАС; Решение № 204 от 9.1.2017 г. по адм. д. № 617/2016 г. на I отд. на ВАС и др.

жими и недвижими вещи, които са част от СИО“, законодателят изисква другият съпруг да изрази с декларация с нотариално удостоверен подпис съгласието си за включването на вещта в имуществото на ЕТ“ (чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ). Ако може да се мисли, че с оглед на гражданскоправното ѝ значение тази декларация за съгласие обективира волеизявлението на съпруга на ЕТ за „включване на вещта-СИО в имуществото на ЕТ“, би трябвало да допуснем, че с чл. 27, ал. 1, точка 2 във връзка с ал. 4 ЗДДФЛ се създава ново, специално основание за прекратяване на бездяловата и неделима СИО, извън тези, изброени в чл. 27 СК¹⁰⁹. Това е единствено мислимо, за да се създадат предпоставки за извършване на разпореждането с частта от вещта, следваща се на разпореждащия се съпруг на ЕТ съобразно правилото, че при прекратяване на СИО се оформят дяловете на съпрузите и същите са поначало равни (чл. 28 СК). Ако ли пък отхвърлим това допускане, тъй като не се вписва в изчерпателното изброяване на основанията за прекратяване на СИО в разпоредбите на чл. 27 СК¹¹⁰, остава да мислим, че в хипотезата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ сме изправени пред действие на разпореждане на съпруга на ЕТ с дела, който той би получил при прекратяване на имуществената общност, т. е. с един несъществуващ, бъдещ дял (арг. от чл. 28 СК). А това веднага би повдигнало въпроса за действителността на такова разпореждане през призмата на императивната забранителна норма на чл. 24, ал. 1, изр. второ СК¹¹¹. Съдебната практика отказва да възприеме подобни опити за тълкуване на разпоредбата на чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ като изтъква, че „съпругеската имуществена общност е бездялова, като съпрузите упражняват съвместно правата си с оглед неразделността на общото имущество. Дори и да се приеме, че физическото лице – търговец е сключило договорите от името и за сметка на съпругата си, то с оглед неделимостта на съпругеската имуществена общност и липсата на отделна правосубектност на ЕТ това отново би било договаряне сам със себе си, което е невалидно и не би могло да породи правните последици на наемното правоотношение, респ. да обоснове извършените разходи като частично документално обосновани. С тези мотиви финансовият резултат е увеличен на основание чл. 26, т. 2 от ЗКПО със сумата в размер на начислените плащания в полза на

¹⁰⁹ Прецизното тълкуване обаче не позволява да се поддържа този извод. В този дух вж. и Марков, М. Цит. съч. ЕПИ онлайн.

¹¹⁰ Съдебната практика е имала случай да се произнесе, че основанията за прекратяване на СИО по чл. 27 СК при приложим законов режим на общност са изчерпателно изброени – така Решение № 4106 от 21.6.2018 г. по в. гр. д. № 16831/2017 г. на Софийски градски съд.

¹¹¹ Вж. ППВС № 5 от 1972 г., точка IV.

физическото лице въз основа на представените договори за наем“ – **Решение № 75** от 1.3.2019 г. по адм. д. № 680/2018 г. на Административен съд – Добрич. Възприетият в цитираното решение тълкувателен извод е в съзвучие с постановките на точка 6 на **ППВС № 5** от 31.10.1972 г., които като задължителна практика са запазили значението си при СК от 1985 г. и СК от 2009 г. (в този смисъл **Решение № 789/25.9.1998 г.** по гр. д. № 1349/1997 г., II г. о. на ВКС; **Решение № 133/23.3.2011 г.** по гр. д. № 1700/2010 г., IV г. о на ВСК и др.). Там се приема, че правните сделки между съпрузите по време на брака са недействителни, когато водят до изменение на установените им от закона права върху общото имущество и до заменяне на общата собственост върху общите вещи и права върху вещи с индивидуална собственост на единият от тях. Казаното се отнася за хипотезата, при която в отношенията между съпрузите се прилага законовият режим на общност по чл. 18, ал. 1, т. 1 във връзка с членове 21–32 СК и докато същият не бъде заменен по волята на съпрузите с друг допустим от закона имущественобрачен режим по установения ред.

С оглед на направените констатации и изводи би могло да се **обобщи**, че когато търсим точния смисъл на разпоредбите на чл. 27, ал. 1–4 ЗДДФЛ, добре е да ги тълкуваме в систематична връзка не само една с друга, но и в смисъла, който произтича от самото заглавие на целия чл. 27 ЗДДФЛ, където са поместени. А то гласи „**Използване на лично имущество на физическото лице за дейност като ЕТ**“. Редакцията на заглавието ясно показва, че целта на тези разпоредби не е да регламентира способ за внасяне на вещноправна промяна в имуществените отношения между ЕТ и неговия съпруг по повод притежаване на движима или недвижима вещ – СИО при приложим законов режим на общност по членове 21–32 СК. Целта е само да се уреди законово основание разходите, свързани с поддръжката и експлоатацията на отделни вещи в режим на СИО или лично имущество на съпруга-ЕТ, които се използват от него за упражняване на търговската му дейност и се завеждат счетоводно в предприятието му, да бъдат признати за целите на данъчното облагане на доходите му от стопанска дейност като едноличен търговец. Това се вижда от систематичното място, което законодателят е избрал за разпоредбите на чл. 27 ЗДДФЛ, помествайки ги в раздел II от глава пета на закона. По този повод съдебната практика, обективизирана в **Решение № 47** от 20.2.2020 г. по адм. д. № 449/2019 г. на Административен съд – Добрич, е направила сполучливото обобщение, че „нормите на чл. 27 ЗДДФЛ уреждат изрично възможността на физическото лице да използва лично имущество за целите на търговското си предприятие. В стопанската практика на едноличните търговци не са

редки случаите, при които физическото лице с търговскоправно качество използва в дейността си свое лично имущество или имущество със статут на СИО. Именно нормите на чл. 27 ЗДДФЛ уреждат възможността на ЕТ да заприходи за данъчни цели в предприятието си свои собствени движими или недвижими вещи или вещи в режим на СИО. Завеждането на вещта или вещите в счетоводството на ЕТ се извършва чрез протокол, съставен от физическото лице-ЕТ, в който се посочва вида на вещта и нейната цена, а в случаите, когато вещното право е в режим на СИО, е необходимо и нотариално заверена декларация за съгласие на другия съпруг за включване на вещта в предприятието съгласно чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ. Това създава законово основание разходите, свързани с поддръжката и експлоатацията им, да се признават за данъчни цели. Ако не използва възможността по чл. 27, ал. 1 ЗДДФЛ за включване на вещта/вещите в предприятието на ЕТ, няма да му се признават за данъчни цели нито разходите, извършени във връзка с експлоатацията и/или поддръжката на това имущество, нито амортизационните отчисления, които биха били признати, ако вещите се третираха като амортизируем актив за тези цели“.

Ако все пак се настоява, че декларацията за съгласие на съпруга на ЕТ по чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ поражда вещен ефект, в смисъл че обуславя прехвърлянето на собствеността върху вещта-СИО по чл. 27, ал. 1, точка 2 ЗДДФЛ в имуществото на съпруга-ЕТ, това може да се поддържа само при съответни законови промени, насочени към създаване на специално основание за прекратяване на СИО досежно тази конкретна вещ, за да стане възможно съпругът на ЕТ да се разпорежи в полза на своя съпруг-търговец с вече оформения си дял от прекратената СИО върху нея. Доколкото става въпрос за прекратяване на СИО през време на брака само върху конкретната вещ по чл. 27, ал. 1, точка 2 ЗДДФЛ, която се „включва“ в предприятието на ЕТ, без да се засяга приложимият в отношенията между съпрузите законов режим на общност по членове 21–32 СК и без да се преминава към някой от останалите имущественобрачни режими по чл. 18, ал. 1 СК¹¹², редно би било за анализирания хипотеза *de lege ferenda* да се въведе специален правен способ за прекратяване на СИО, който да се добави към изчерпателната уредба на прекратителните основания по чл. 27 СК, било в системата на самия СК, било в глава осма на ТЗ или в чл. 27 ЗДДФЛ. Струва ми се, че никой от сега изброените прекратителни способности по чл. 27 СК не изглежда подходящ за тесните и специфични цели

¹¹² Така би било, ако съпрузите изберат режим на разделност или сключат брачен договор (арг. от чл. 27, ал. 3 от СК).

на чл. 27, ал. 4 във връзка с ал. 1 ЗДДФЛ. Специално при прекратителния способ по чл. 27, ал. 2 СК, прекратяването на СИО през време на брака по отношение на конкретна вещ (вещно право)¹¹³ настъпва само въз основа на влязло в сила конститутивно съдебно решение по уважен конститутивен иск на единия съпруг против другия¹¹⁴ и то само при наличие на доказани при условията на пълно и главно доказване „важни причини“ за исканото прекратяване на СИО¹¹⁵. Като се имат предвид особените данъчноправни цели и смисъл на разпоредбите на чл. 27, ал. 1–4 ЗДДФЛ, едва ли би било оправдано да се провежда исковото производство по чл. 27, ал. 2 СК, за да се създадат правни условия за прилагане на разпоредбите на чл. 27, ал. 4 във връзка с ал. 1, точка 2 ЗДДФЛ. Това би било свързано с неоправдан

¹¹³ Но съдебната практика приема, че на основание и по реда на чл. 27, ал. 2 от СК СИО може да се прекрати по съдебен ред не само по отношение на конкретен недвижим имот или движима вещ, а по отношение на цялата СИО – Определение № 17380 от 26.9.2013 г. по в. ч. гр. д. № 11344/2013 г. на Софийски градски съд.

¹¹⁴ Съдебната практика, изразена в Определение № 1328 от 14.1.2014 г. по в. ч. гр. д. № 11732/2013 г. на Софийски градски съд, е имала случай да изтъкне, че разпоредбата на чл. 27, ал. 2 СК урежда конститутивен иск с предмет прекратяване на режима на съпругеската имуществена по време на брака, когато важни причини налагат това.

¹¹⁵ Вж. ППВС № 5 от 1972 г., постановено при действието на чл. 14, ал. 1, изр. второ от отм. СК от 1968 г., който предвиждаше, че имуществената общност може да се прекрати по съдебен ред и през време на брака, ако важни причини налагат това. Идентична разпоредба се съдържа и в чл. 26, ал. 2 от отм. СК от 1985 г., която традиция сега е продължена в чл. 27, ал. 2 СК. Според задължителното тълкуване, дадено в посоченото постановление, „важни причини“ за прекратяването на съпругеската имуществена общност през време на брака могат да бъдат поведението на единия съпруг, което създава сериозна опасност за увреждане интересите на другия съпруг и децата от брака, изпадането на единия съпруг в недееспособност, необходимостта да се конфискува част от имот на единия съпруг и т. н. В мотивите на постановлението изрично е посочено, че изброяването на важните причини е примерно – т. е. то не е изчерпателно, което означава, че във всеки отделен случай предвид неговите особености, като важна причина могат да бъдат квалифицирани и други обстоятелства, извън кръга на изброените. Според съдебна практика, обективирана в Решение № 133 от 23.3.2011 г. по гр. д. № 1700/2010 г., Г. К., IV г. о. на ВКС, ако от брака няма ненавършили пълнолетие деца, поведението на единия съпруг, застрашаващо интересите на другия съпруг, се явява важна причина по смисъла на чл. 27, ал. 2 СК (чл. 26, ал. 2 от отм. СК от 1985 г.) за прекратяване на СИО по време на брака. Когато единият от съпрузите предприеме несъобразени със закона действия, които целят чрез привидно правомерни актове превръщането на СИО в еднолична собственост, то това поведение застрашава интересите на другия съпруг. В светлината на ППВС № 5 от 1972 г. установяването на такова поведение се явява достатъчно, за да се направи извод за наличие на „важни причини“ за прекратяване на СИО по време на брака по иск на застрашения съпруг. По друг повод, и в най-новата съдебна практика е изтъкнато, че определение за понятието „важни причини“ не е дадено в СК, но съдът, съобразявайки указанията, дадени в ППВС № 5/1972 г., което е запазило значението и досега, счита, че такива могат да са свързани с поведението на единия съпруг, което създава сериозна опасност за увреждане интересите на другия съпруг и децата от брака, невъзможността на кредиторите на единия съпруг да се удовлетворят от имуществото на съпруга-длъжник във връзка с негови индивидуални задължения, на които важни причини се позовава и ищцата в подадената до съда искова молба и които доказва по безспорен начин, че са налице по отношение на нейния съпруг – Решение № 154 от 8.4.2019 г. по гр. д. № 2001/2018 г. на Районен съд – Ловеч.

от специфичните и ограничени цели на чл. 27, ал. 1–4 ЗДДФЛ разход на време, средства и усилия за съпрузите и на практика би осуетило до голяма степен възможността им да се възползват от тези данъчноправни разпоредби в стопанския живот. По-скоро може да се помисли върху въвеждането на един предложен преди време в доктрината¹¹⁶ договорен модел за прекратяване на СИО досежно конкретната, индивидуално определена вещь (вещно право) по чл. 27, ал. 1, точка 2 ЗДДФЛ, при който по силата на сключен между съпрузите договор се прекратява СИО върху тази вещь и съпругът-нетърговец прехвърля дела си от нея на ЕТ при спазване на формата, предписана от чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ. До въвеждането на такова изменение в закона обаче приписването на вещен ефект на декларацията на съпруга-нетърговец по чл. 27, ал. 4 ЗДДФЛ ми се струва лишено от нормативна опора по изложените по-горе в точка 6 от студията съображения.

---

¹¹⁶ Марков, М. Цит. съч. ЕПИ онлайн.